

46

Fredag 22 des. 1939. Kl. 17.

Møte i den utvidede utenrikskomite
fredag den 22 desember 1939 kl. 17

113743

Formann: Hambro.

Tilstede på møtet var: Anderssen-Ryssr, Samuelson, Eggen, Hundseid (som varamann for Handberg, som hadde forfall), Joh. Ludv. Mowinkel, Sven Nielsen, Madsen, Vegheim, Lykke, Sundby, Thorvik og Magnus Nielsen.

Formannen: Jeg har innkalt dette møte etter konferanse med forskjellige medlemmer nærmest for å få anledning til overfor komiteens selv å gi en liten rapport fra Genève, og som etter min oppfatning krever et hurtig svar.

Etter konferanse med utenriksministeren gav jeg igår i kringkastingen en liten utredning angående det som skjedde i forsamlingen i Genève, fordi telegrammene til de norske aviser gav en nok så misvisende beretning, forøvrig iakhjemmak med hjemmel i et telegram fra Gence Havas om de nordiske lands stilling til det store hovedspørsmål, Finlands forhold til Folkeforbundets eventuelle hjelp til Finland.

Jeg vil få lov til å si at slik som vi i delegasjonen oppfattet stillingen, ikke bare i den norske, men også i den danske og den svenske, var det våre regjeringers oppfatning som vi delte, at de nordiske land ikke hadde noen oppfordring til å gå i brodden når det gjaldt nogen aksjon mot Russland slik som stillingen var i øieblikket. Den finske delegasjon var jo den hele tid i kontakt med sin regjering såvidt det var gjørlig, og dens oppfatning var at så lenge det fantes nogensomhelst mulighet for å komme i samtale med Russland, å få gjenoptatt forhandlinger og få stanset krig, burde Finland og de stater som stod Finland særlig nær, understøtte dette arbeide og ikke selv innta en holdning som kunne tenkes å vanskeliggjøre forsøket på å komme i kontakt med Russland.

Utviklingen i stemningen foregikk meget raskt i Genève. Jeg kan si her at jeg tror stormaktsinnstillingen ble meget klart uttrykt i det franske utenriksdepartement, hvor det ble sagt den første dag, den 1. desember, at Frankriges innstilling

til Finland og en eventuell støtte-aksjon overfor Finland vilde være i vesentlig grad avhengig av finnenes evne og vilje til å forsvare sitt land, og det fremgik ganske tydelig at det var den finske kamp som la forholdene slik til rette som De alle kjenner.

Vi hadde inntrykket av at den engelske innstilling til å begynne med ikke var på lang nær så utpreget og sterk som den franske, og la mig føie til også her, at når den engelske regjering, i ikke liten grad mot Chamberlains ønske, blev drevet inn på eksklusjonslinjen, skyldtes det i første rekke det engelske arbeiderparti. Fagforeningskongressen i England, The Council of Trade-unions, gikk i deputasjon til Chamberlain og forlangte at England skulde innta en meget klar holdning likeoverfor Russland, og tilsa fagorganisasjonens menn mest udelt støtte, hvis man vilde bryte den diplomatiske forbindelse med Russland etter det som var skjedd. Formannen, Mr. Halloworth, var selv tilstede og møtte i kontrollkommissjonen og gav uttrykk for den meget sterke og levende opfatning de hadde der. Skjønt den engelske regjerings holdning til å begynne med nærmest var preget av ønsket om at man ikke skulde bringe England i nogen konflikt med Russland, da det hadde sine hender fulle, blev de drevet sterkere og sterkere over på det man kunde kalle en aksjonslinje.

I Frankrike hadde Daladier selv en meget aktiv interesse for begivenhetene og deres utvikling u der stadig kontakt med den amerikanske ambassadør Bullitt. Den meget opsiktsvekkende redaksjonsartikkel som stod i "Le Temps" - det var den 3die desember - hvor det blev krevet en meget aktiv inngripen fra fransk side, den var diktert av Daladier. Og jeg vet at de franske legasjoner, blandt annet legasjonen i Oslo, hadde ogs fått meddelelse om at instruksen for de franske var, at Russland skulde ekskluderes. Daladier uttalte at hvis ikke Russland blev ekskludert etter det som var hendt, så vilde Frankrike stenge portene til Folkeforbundet, for de mente at da var et internasjonalt samarbeide ganske unyttig.

I den spesialkomite som blev nedsatt for å drøfte det finske spørsmål, var både Norge og Sverige med. Jeg nevner det forøvrig typiske for stemningens utvikling, at da byrået - eller presidiet altså - foreslo opnevnt en komite på 15 mann, så Frankrike at de mente denne sak var så viktig, at det burde være en meget talrik komite, da de gikk ut fra at alle stater ønsket å delta. Vi forandret da forslaget dithen at den skulde bestå av 15, men enhver stat som ønsket å være representert, kunde sende en delegert. Det viste sig å være umulig på det tidspunkt å få 15 stater til å sitte i den komite, det

-3-

lykkedes ikke å få mere enn 12 - det vil si vi kunde jo ikke fylle med representanter for britiske dominions - og den eneste stat som meldte sig frivillig var Polen, som ønsket å være med i komiteens forhandlinger, og Polen deltok også.

Da vi i de første dager dernede søkte å komme i kontakt fra de nordiske stater med Holland og Belgien, var den hollandske instruks, at Holland skuld holde sig borte fra sit mulig. Holland fikk ikke lov til å være med i den spesialkomite som skulde behandle saken, og Holland vilde ikke motta valg til rådet, og Holland vilde ikke motta valg til vicepresident eller være med i byrået, det skulde holde sig borte fra det hele, mens Belgien inntok en mer positiv innstilling til Finland. Så utviklet begivenhetene sig ganske raskt dernede. Den spesialkomite som var nedsatt, hadde til formann portugiseren Queiro da Matta, og det var denne komite som sendte telegrammet til Kolotiv for å be ham trekke tilbake de russiske tropper og åpne forhandlinger o.s.v. Dette telegram var ikke foreløpt foreslåingen, presidentskapet eller presidenten. Vi visst opriktig telt ikke om det før det kom i avisen, det vil si jeg fikk telefonmelding om det meget sent om aftenen. Det var Undén som hadde foreslått i komiteen å sende et telegram. Minister Urbye var endnu ikke kommet. Den tilføyelse i telegrammet som satte en tidsfrist for svar til 24 timer, kom til efter engelsk forslag til den tekst Undén hadde foreslått. Vi vet alle at der kom altså et avslag fra russisk side, et avslag forevrig i former som syntes høflige og det var meget vanskelig dernede å finne ut hvorledes egentlig stemningen var i Russland. Den russiske ambassadør i Paris, Sowitz, og den russiske chargé d'affaires i Rom var den hele tid deltagere i 4de kommisjons arbeide. De fikk ikke lov til å reise fra Geneve før budgettet var ferdig behandlet av 4de kommisjon. De bodde på samme hotel som de nordiske, så vi fulgt dette meget nøie; for chefen for den detektivstyrke som omgav dem, ialt 16 mann, var på mig flere ganger om dagen for å spørre når de kunde reise. Fjerde kommisjon trådte sammen til budgettbehandling den 4. desember. Forsamlingen trådte sammen den 11, budgettbehandling blev avsluttet i fjerde kommisjon den 12. om formiddagen, og da deltok russerne. Der var fra fransk side en meget stor angstelse for hvad russerne kunde falle på under budgettbehandling. Den finske minister i Paris, som hadde svært meget å gjøre i Paris, kom reisende op til fjerde kommisjons arbeide efter anmodning fra det franske utenriksdepartement for de så at nær russerne sendtes 2 ambassadører som delegasjon og bar med sig 4 sekretærer, så de trakte på ett eller annet, og da er

304

105

det best at Finland også er sterkt representert. Imidlertid skjedde det intetsomhelst fra russisk side. Sowitz forlangte ordet flere ganger, men strøk sig igjen hver gang. Han tok bare ordet til en meget kort bemerkning under behandlingen av budgettet, og da sa han mens en del delegerte smilte,, at den russiske regjering mener at Forsamlingen og Rådet nu begynner å komme sammen altfor ofte, så har der fra nogen delegasjon fremkom forslag om å nedsette bevilgningene til møter i Rådet og Forsamlingen, vilde hans delegasjon støtte dem men de vil ikke fremsette forslag. Der fremkom intet forslag, og det bemerkelsesverdige var ikke minst at da fjerde kommisjon drøftet inntaktsbudgettet for kommende år, den nye utregning av medlemmernes kontingenter, hvor vi hadde ventet at det fra Russisk side vilde komme innsigelser, fordi Polen og Finland var opført med sin vanlige kontingent i budgettet for 1940, blev der fra Russisk side ikke uttalt noe, og budgettet blev bifølt med Russlands stemme i 4de kommisjon uten at der foregikk noesomhelst. Råsserne var engstelige for å bli mødt med demonstrasjoner. Det kom til uttrykk gjentagne ganger: De trodde at der var så sterk animositet at de resikerte demonstrasjoner til fordel for Polen eller Finland. Men der forekom overhodet intet av den art. Og da forsamlingen blev åpnet, fikk publikum ikke adgang til tribunene, idet man næret frykt for demonstrasjoner. Selv i Schweitz har det jo vært visse demonstrasjoner. Det var kun medlemmer av de forskjellige officielle delegasjoner som fikk adgang til tribunene, sekretærer og andre som hadde særlige privilegier å påberope sig.

306

I spesialkomiteen drøftet man da formen for en innstilling til forsamlingen. Minister Urbye deltok den hele tid, og vil sikkert kunne besvare spørsmål hvis noen vil rette spørsmål om disse forhold. Denne resolusjon som blev foreslått av spesialkomiteen, falt i 2 avsnitt, og der var fra norsk side som fra svensk side i komiteen gjort forbehold vedrørende 2det avsnitt, idet man sa, at stemmegivningen vilde være avhengig av innhentet instruks fra regjeringen. Resolusjonen lyder - undskyld at jeg hakker lidt, men jeg har den her bare på fransk:

" Idet man slår fast at det angrep som Sovjetunionen har foretatt mot Finland, betegner en sviktelse av eller et brudd på de politiske overenskomster som er truffet med Finland, og likeledes med Folkeforbundspakten artikkel 12, såvelsom med Pariserpakten" - altså Briand-Kellog-pakten - " og at Russland, umiddelbart før de gikk til dette angrep uten å ha noe juridisk grunnlag for det, oppsa den non-aggresjons-pakt det hadde sluttet med Finland i 1932, og som skulde stå ved kraft til utløpet av 1945, dømmer

Folkeforbundet høitidelig Sovjet-Unionens opptreden mot den Finnske stat; retter en inntrengende henstilling til alle medlemmer av Folkeforbundet om å levere til Finland den humanitære og materielle bistand som de er i stand til og bringer hver for sig, og avholde sig fra enhver handling som er av den natur at den kunde svekke Finlands motstandsevne; befullmektiger Generalsekretæren til å yte den tekniske bistand som Folkeforbundets organisasjon kan gjøre for å hjelpe Finland; og bemyndiger likeledes Generalsekretæren til under henvisning til Folkeforbundets forsamlings beslutning av 4de oktober 1937" - det gjaldt den gang en henvendelse til de Forente Stater i den Kandsjuriske konflikt - "om å rådslå med de stater som ikke er medlemmer, med sikte på et eventuelt samarbeide. Og så kommer den anden del:

" I betraktning av at de Sosialistiske Sovjetrepublikkers Union tiltrods for den opfordring som er rettet til dem 2 gange har avslått å møte og prosedere for Folkeforbundets Råd og Forsamling eller å delta i drøftelser av deres uoverensstemmelse med Finland i betraktning av at Sovjet-Russland likeledes har avslått å erkjenne Rådets og Forsamlingens opgave hvor det gjelder å gjennomføre paktens artikkel 15, og at det således har sviktet de forpliktelser de hadde påtatt sig, og som er det essensielle for å bevare fred og sikkerhet mellem nasjonene, og at Russland forgjeves har søkt å rettferdiggjøre sitt øvslag ved å påberope sig en kontakt den har etablert med en såkalt regjering som hverken de jure eller de facto er anerkjent eller har noensomhelst eksistensberettigelse overfor det finske folk, og at de sosialistiske Sovjet-Republikkers Union ikke bare har gjort sig skyldig i en krenkelse av de forpliktelse de har efter Folkeforbundspakten, men likefrem har stillet sig utenfor paktens, uttaler forsamlingen at Rådet er kompetent til, overensstemmende med artikkel 16 i paktens å trekke de konsekvenser som følger av denne situasjon, og handle derefter."

308

Det forslag som var stillet av Argentina om at Forsamlingen likefrem skulde vedta en direkte henstilling om å utelukke Sovjet-Russland fra Folkeforbundet, blev ikke forelagt. Det blev omredigert til den form det her har fått. Det var også meget om å gjøre å få ansvaret i størst mulig grad lagt hos Rådet som ifølge Folkeforbundspaktens art. 16,4 er en institusjon som har å treffe avgjørelsen i et slikt tilfælde, og det var oss også om å gjøre å få avsluttet forsamlingsarbeidet og få forsamlingen ajournert før Rådet traff sin endelige beslutning. Dette blev også gjort.

Det forbehold som den norske og den svenske represe

Det hadde tatt i spesialkomiteen, blev da etter konferanse med regjeringens medlemmer kort og godt i forsamlingen, hvor Undén på delegasjonenes vegne uttalte at delegasjonene avholdt sig fra å ta stilling til den del av resolusjonen - det gjaldt altså i sin anden del, som tok sikte på foranstaltninger av en sanksjonsaktig karakter - under henvisning til disse Lands konsekvente stilling til sanksjoner. Jeg må kunne si her at Undéns bemerkninger blev fremført nokså litet distinkt og blev misopfattet av de fransktalende, de blev misopfattet av nesten hele den franske presse, mens den tok som gjengav talen på engelsk, gjorde det helt distinkt, så den engelske og amerikanske presse ikke misforstod den holdning som blev inntatt.

Det var jo 2 adskilte spørsmål å overveie, det ene var det Finnske spørsmål og det andet gjaldt Folkeforbundet. Det som var av betydning for Finnene var den bistand som kunde ydes dem og ikke i og for sig det å få Russland utelukket av Folkeforbundet. Noen bestemt instruks hadde den finske delegasjon i virkeligheten ikke. Den hadde fått noen retningslinjer som lå meget nær de almindelige retningslinjer de andre nordiske Land hadde, men Tanner uttalte i telefonen, da han nærmet sig avslutningen, at det var umulig for regjeringen i Helsinki fors å hå den absolute kontakt med Geneve, så den kunde gi noen detaljert instruks, den overlot til sin delegasjon å fortolke retningslinjene slik som forholdene i øieblikket tilsa. Minister Holsti, som på Finlands vegne førte ordet i forsamlingen og fremla saken for mig, hadde vært i kontakt med de nordiske delegasjoner, og han hadde for et enkelt punkts vedkommende rådspurt Undén og mig, som begge angående dette punkt uttalte nokså det samme, men da han hadde en viss trang til å forelegge hele den utarbeidede tale, så Undén, - og deri var jeg enig - det var for Minister Urbye v kommet - at vi finder det ikke naturligt at vi tar noe standpunkt til denne tale, det er Finland og den finske delegasjon som har ansvar for den, og vi frykter for at det på den ene side let kan opstå kenku konfusjon hvis vi skal være med og drøfte den, og at på den annen side den situasjon også kan tenkes at Finland vil kunne si: Dere har vært med på å forme dette innlegg, hvis det vekker kritikk eller fører til resultater som vi ikke har tenkt oss.

Den tale som Holsti holdt, tror jeg virket meget godt på den fransktalende del av verden. Det uavdelbare inntrykk som Undén og jeg hadde og som vi forøvrig hadde gitt som et råd til ham var at han burde avholde sig fra sterke uttrykk om Sovjet-Russlands politikk. Finland stod så sterk at vi mente at de store uttrykk bare skadet, og at det muligens i den fortliggende situasjon vilde være klokt ikke å påberope seg Litvinovs tidligere uttalelser altfor

sterkt. Jeg vet hele den fransktalende del av forsamlingen fant talen meget bra; og jeg vil si englene de nordiske lands stilling at England den hele tid forstod at de nordiske land var i en utsatt og vanskelig stilling, og Butler forstod også likefrem den politiske tanke som lå under, at man nemlig ville unngå enhver mulighet for fortsatt forhandling med Russland for Finland. Når Amerika ikke har bruddt den diplomatiske forbindelse med Russland, skyldes det også likefrem Finnsk ønske. Amerika var helt villig til å bryte forbindelsen, men utenriksministeren Fannor og hans regjering hadde den oppfatning at den eneste mulighet som Finland kunne ha for å komme i samtale med den russiske regjering før eller senere, lå hos den amerikanske ambassadør, og mente derfor at det alene kunde vanskeliggjøre Finlands stilling hvis Amerika brøt den diplomatiske forbindelse med Russland. For Folkeforbundet var altså stillingen den at de amerikanske stater vilde ha gått ut, hvis Russland ikke var blitt ekskludert. Jeg tror ikke at det for de europeiske stater var noget hovedhensyn da de tok sitt standpunkt. Frankrike gikk altså meget vidt i den samme retning. Den forholdet var likefrem det at etter Folkeforbundets moralske nederlag i den landsjuriske konflikt og i den Etiopiske konflikt, var det en almindelig og meget sterk følelse, at hvis man i denne sak, som var meget mer klar og oplagt, ikke tok et klart standpunkt, vilde det internasjonale samarbeide være umuliggjort, og ikke det alene, men man vilde vanskeliggjøre for fremtiden en gjenopbygning av det internasjonale samarbeide, som nu har sitt organ i folkeforbundet. Hvad Schweiz angår så inntok den schweitske regjering den stilling at den meget sterkt henstillet til Folkeforbundet - officielt - å avholde sig fra enhver diskusjon som kunde bringe inn den tysk-polske konflikt, idet man fra schweitsisk side anferte at man var klar over, at hvis Tyskland vilde anfælde Schweiz vilde det altid kunne vinde et påskudd, men at det gjaldt for den schweitsiske regjering å gjøre det så vanskelig som mulig for det å finne dette påskudd, og undgå enhver handling som lot kunde utnyttes på en sådan måte at det blev et påskudd.

Holland satte sig i spissen for en henvendelse til forsamlingens president, som Undån var med på, og som blev undertegnet av Sverige, Holland, Danmark, Luxembourg og Belgien. Jeg vilde undvære alle forhold ha nektet å undertegne den skrivelse, da den lå helt utenfor det var instruks gikk ut på, og jeg var i den lykkelige stilling at jeg ikke godt kunde undvære en skrivelse som var stilet til forsamlingens president. Det var en skrivelse hvori disse 5 stater meddelte, at hvis det blev bekræftet noget annet politisk spørsmål om det Finke, vilde deres delegasjoner forlate forsamlingen. De

lå helt ved siden av hvad der var skrevet her, og jeg fant mig ikke på noenforhøst måte berettiget til å undertegne, uten å ha fått innbrukt hjemrefra, og var igunden meget lykkelig over at minister Urbye ikke da var kommet, slik at det kan da sies her var to norske, og at hvis ikke presidenten vilde undertegne, kunde den annen gjøre det. Det er meget vanskelig å få forhandelse hjem. Enhver telefon fra Genève til Norge blir ikke alene avlyttet i Berlin, men alt man sier blir tatt opp på plater, man kan høre platene sveive rundt, og i alle tilfelle er forstyrrelsene meget sterke. Og i Sveits er det forbudt å tale i rikstelefon til utlandet på andre sprog enn fransk, tysk og engelsk, med mindre det ringes fra en fast legasjon i Sveits derfor var det ikke meget lett å komme hjem, og særlig var det ikke mulig å forelegge i telefonen spørsmål som var av den art at man naturlig vilde ha dem kommunisert med en gang til Tyskland eller Russland.

I Sveits, særlig den franske presse, har til dels vært mindre forståelsesfull i sine uttalelser mot de skandinaviske land. Der stod en redaksjonsartikkel i "tribune de Genève" den 17de, som jeg tror å og for sig gir et tydelig uttrykk for oppfatningen i vide kretser i Sveits. Der står i den redaksjonsartikkel at "det er klar at hvis de skandinaviske landene holdt sine hender i Genève hadde vært mere sikker og beroliget for freden, vilde der ha vært en større chance for at den siste firske henvendelse var blitt tatt under betraktning i Berlin. Den ynkende politiske forsikthet er ikke alltid nødvendigvis identisk med forsømmelighet". Den m-stydning som kom til uttrykk i franske aviser, at de tre nordiske land helt avholdt sig fra å stemme, har jo også vært utnyttet og har vært følt noget sår og ubehagelig for finsk side, der hvor den har gjort sig gjeldende. Jeg skulde an-

- det vil utenriksministeren kunne si - at der nu er kommet visse beredninger i de franske blad, uethvertfall i den form at ordlyden av Undéns erklæring er tatt inn, en ordlyd som jeg tror å det store og hele måtte kunne sies å være ganske ukjent. Og henvisningen til de nordiske staters forhold til sanksjonspolitikken er jo, bortsett fra støningsmomentet, ganske logisk og blev også følt slik for finsk side, derfor rett til Finland innsen anmodning til Folkeforbundet om å benytte sanksjoner. Når de nordiske lands stats - eller utenriksminister i Folkeforbundets forsamling mer enn en gang har gi uttrykk for at de nordiske staters tenk systemt fra sanksjonspolitikken og mener at den er politisk død, var det meget vanskelig for den plutselig den dag da foret truet dem, å forlange at sanksjonene skulde anvendes. Jeg tror at det er blitt forstått i alle politiske kretser, men ikke overalt i pressen.

113

Et, som mine herrer vil vite, blev det fra Folkeforbundets side gjennom en resolusjon som blev vedtatt, også stillet en oppfordring til statene og de nordatlantiske riktige bistand i den utstrekning hvor det var mulig. Den første tale som blev utkastet av generalsekretæren, var at folkeforbundet skulde oppnevne en komite for å organisere dette arbeide. Da jeg rapporterte det til her, tok utenriksministeren sterk avstand fra en slik tanke og mente at om den skulde gjennomføres, vilde den bringe å fram hele Folkeforbundets eksistens. Og etter drøftelser med den franske og engelske delegasjon og med generalsekretæren, oppnevnte man til den tanke. Det ble ønsket heller ikke at folkeforbundet som selv skulde innvilles i det man muligens med en fortolkning kunde kalle "ungarnbehandling" som skeddene. Forlig hvis man tenkte sig den mulighet at Danmark og Tyskland kom til å gå sammen, vilde det bringe alle vestlige aktiviteter i stor fare. Det faktiske forhold er de det at generalsekretæren av en personlig har søkt å stille sig i rapport med de forskjellige land som har erklært sin villighet til å være med i en komite. Men uten at utenriksministeren nu å denve har utviklet sig i et punkt, har den hjelpesaken fått at utvokere positivt med den komite som senere ble opprettet.

114

Denne komite som ble opprettet, hadde hollands instruks om å være i kontakt med de nordatlantiske land. Denne komite blev forandret den aller første dag, men da det hollandske delegasjon denvevre u derrettet de nordatlantiske land som det, de hadde bare gitt oss melding om at hollands skulle beholde sig fra å stemme. Jeg blev derfor noget overrasket da den hollandske delegasjon, som minner for østet skulde apnes og jeg ble satt i kontakt med dem, kom og de viste mig at han hadde fått rapporten om at de hollands hadde for hele resolusjonen, og forholdet en toleransen av de enkelte punkter, og at de hadde henvendt sig til Belgia, som gav det sin tilslutning. Luxembourg opptredte ikke i tilslutning til de nordatlantiske land. Den luxembourgske delegerte spurte mig om det var noen av de nordatlantiske land som Luxembourg skulde opptre og si det samme som hollands og belgias hadde sagt, og jeg sa at vi hadde ingen kontakt med dem, og at jeg hadde et inntrykk at Luxembourg var akkurat like vel kjent med alle de nordatlantiske land som med å si det hollands og belgias sa. Det var ikke som det å tilfelle hadde vært mulig å kunne finne en felles platform for disse statene; men i ethvertfall tror jeg at vi fra de nordatlantiske land vilde sett på de som de var von utenriks som representerte hollands og som de hadde vært i kontakt med før, hadde gjort oss oppmerksom på at hollands og belgias hadde svinget.

Av en personlig har altså i Paris søkt å etablere et kontor for denne hjelp, jeg hadde der sagt etter lenger sent organisasjonsmessig ikke ubeslektet med den hjelp som blev ydet spanske barn og spanske

fidentielt som annet som blir sagt her, at Sigrid Undset igår rettet en inntrengende henstilling til Nordmannsforbundet om å sende hende over i en stor misjon for å samle inn til Finland. Den amerikanske delegasjonen hadde den samme oppfatning som jeg har personlig, at hverken Amerika eller Finland er særlig tjent med alle disse som kommer, og vi svarte et vi ikke vilde yde noen medvirkning med mindre der ad offisiell vei blev gitt tilkjennet at man både fra finsk og norsk regjeringshold anså det for nyttig og tjenlig at flere slike emissærer drog ut.

Den forretningsmessige arbeidsopdeling som de finske offiserer og representanter for de finske departementer foretar i Paris, har på en rekke områder gitt uønskelige resultater, det vil si uønskelige i de land hvor man har villet være med og yde. Det tar jo sin tid før det når Finland. Argentina var jo den første som stillet til disposisjon både pengemidler, kjøtt og hvete. De mellom-amerikanske republikker, som var med og førte aksjonen i Folkeforbundet har gjeven stausbevilgning stillet til disposisjon de kvante kaffe og kakao som er nødvendig for den finske armé i løpet av vinteren. Slikt er jo av de sekundære ting. Hvad der gjøres av de stater som er overkare militært rustet, det publiseres naturligvis i minst mulig utstrekning. Men jeg kan nevne her at i samme øieblikk som Russlands utelukkelse av Folkeforbundet var blitt en virkelighet, stillet den polske regjering til disposisjon 500 fullt utdannede flyvere, som for tiden stod i reserve i England og Frankrike, og der er nu efter finsk ønske stillet til disposisjon 400 fly. 200 jagerfly og 200 bombardementsfly. General Bannerheim og hans stab har uttalt at hvis de får 400 fly, vil de kunne holde sine stillinger til varen kommer og hvis de får ialt 60.000 trenede menn, vil de kunne holde stillingen i det hele tatt efter deres vurdering av de internasjonale og de nasjonale forhold. Der er fra fransk side stillet særdeles meget krigsmateriel til disposisjon, fra vinteruniformer til ammunisjon og skyts. At man litet publiserer om det i avisene, er noe enhver vil kunne forstå. Da jeg var på vei nordover, blev jeg ringt op i telefonen og hentet til vikartelefonen fra Paris og kriminalpolitiet i Amsterdam, idet de sa det var helt nødvendig at jeg fikk den kommunikasjon. Den norske legasjon i Haag var også varslet om det. Det var den finske minister Holme som sitter som konsul i denne virksomhet i Paris, og har vært i meget intim kontakt både med ambassadør Bullitt og Baladier. Det var mandag holdt en konferanse med Baladier, Chamberlain og Bullitt og representanter for Finland, og efter hva Holme meddelte mig og ga mig begrundelse til å la gå videre av grunner som jeg straks skal komme

-13-

finsk og engelsk side, tilintetgjøre ganske de kancrbåter og utranger-
te torpedobåter, som russerne har i Karmsk. Hver langt dette når F
frens, var jeg ikke. Regjeringene holdes foreløbig offisielt utenfor.
Asorika er meget aktiv i dette arbeide som pågår i Paris. Der er fra
en rekke nallcasstaters side stillet betydelige både summer og kontin-
genter til disposisjon. Men er klar over et man i Norge og i Sverige
er i en utvst stilling, og selv om man ute ikke, såvidt jeg kan skjøn-
ne, er tilbøielig til å ta til for høitidelig den frykt der har været
å Sverige for en tysk lanskriden i konflikten, er man jo klar over at
man i de nordiske land også må regne med den mulighet politisk og
dermed også regne med at Tyskland, hvis Tyskland skulde gå til noget
angrep på Sverige, formodentlig i første række vilde gå gjennom Dan-
mark som jo er praktisk talt forsv. relast. Efter hvad den danske
ansvarlige herledelse har uttalt, kan Jylland ikke forsvares, og Kjø-
benhavn kan forsvares i 6 dager. Det er lit hva Danmark kan gjøre.
Det betyr altså militært intet, og et man fra dansk side derfor ønske
at der skal iakttas den aller største forsiktighet, er noe enhver kan
foreta.

Jeg vet ikke hvor langt de forskjelligse finske repre-
sentanter som har vært her, er kommet i u derhandlingerne som har var
ført med regjeringen om visse arter av materiale som Finland i høi
grad har behov for og som kan skaffes i Norge, i hvert fall delvis, m
jeg vilde være takknelig om der kan sies noe om det. Jeg tror at fo
de nordiske lands stilling utover i den ganske verden er det av gansk
overordentlig stor viktighet at den opfatning ikke får bre sig, at
man i og for sig i Norge og Sverige står mere likegyldig til det som
hender i Finland enn de aller fleste steder i Europa. Det er jo
klart at den geografiske stilling i meget høi grad vil være bestemmen-
de for hvorledes de enkelte regjeringer kan stille sig i en sak som
denne, og jeg tror et det også er klart at det norske folk har et
overordentlig sterkt ønske om et man skal komme Finland i møte så
langt som det er mulig.

Når jeg har nevnt disse ting her, så er det fordi den
komite som sitter i Paris, har valgt den vei, formodentlig ikke bare
her, men også i nabolandene, at den ikke vil gå direkte til regjerin-
gene for ikke å bringe dem i vanskeligheter - enhver vil kunne forstå
de mange sider der er vel den ene - men et man ønsker u derhåndso-
rientering om hvorledes man vil stille sig til de enkelte spørsmål om
transport av krigsmateriale, og gjennomførelse av frivillige i den ene
fors eller i den annen. Som et fremmed lands minister i Paris sa lit
spøkefullt: Vil det også i dette tilfelle være Centralpasskontoret

381/30

som bestemmer Norges politikk, eller vil man underhånden kunne få til-
sagn om et andre interesser enn de som avgjør Hr. Konstads innstil-
ling vil være med å virke? Jeg kan tenke mig at situasjonen meget
lett kan utvikle sig slik at de spørsmål jeg her har berørt, kommer
til å bli brakt frem for Regjeringen i en sådan form at det er nød-
vendig å ta stilling til den, og jeg har ment at det var naturlig
på bakgrunn av det som er handt i de siste uker, å bringe spørsmålet
inn her for at vi også fra Regjeringens medlemmer kunne få den ori-
entering og den veiledning som det er mulig å gi i denne sak.
Jeg har hatt anledning til naturlig overfor utenriksministeren tidli-
gere, da vi avga rapport fra Genève, å nevne disse ting, men jeg har
funnet at jeg ikke kunne tale med dem likeoverfor komiteén her. Og
jeg tror at det også vil være nyttig om man fra norsk side sørger for
i likhet med hvad der har vært gjort fra svensk side, nu å la sende ut
- det er jo i de noe som foreligger offisielt på noen måte - men la
sende ut et vel fædigert telegram til Reuter og Agence Havas om sum-
men av det som er ydet privat i Norge, som jo virkelig er imponerende,
for å støtte aksjonen for Finland rundt om og gi inntrykk av i hvor
uhyre høi grad hele befolkningen i våre nordiske land deltar i det
som skjer. Ikke minst overfor Amerika tror jeg det har betydning
at der kommer ut noe slikt.

Hvis utenriksministeren eller statsministeren vil kunne
gi opplysninger her, så tror jeg at vi alle vilde være uhyre takknem-
lige for å få den. Jeg forventer her for min del av den finske komi-
te som virker, fått oppstillet alle enskemal fra finsk side når det
gjelder deres eventuelle handel med Norge. Jeg går ut fra at det ikke
er noe nytt eller ukjent for regjeringen noe av dette, men jeg skulde
anta at utenrikskomiteens medlemmer gjerne vil høre det.

351

Statsministeren Sverre Lovén: Det var innledning av den
siste del av forsamlingens utredning, at jeg gjerne vil gi noen opplys-
ninger t.l. Det er ganske riktig at det er kommet en representant for
Finland, en finsk kaptein, som besøkte mig i forsvarsdepartementet
med anmodning om at Regjeringen vilde stille sig mest mulig imøtekom-
mende likeover for Finnlands krav om materiel hjelp. Det gikk ut på
at finnene gjerne vilde få lov til å kjøpe våpen, ammu lagon, sko,
kber, helst kapper, og rygsækker, b nsin, våsener og en hel del andre
ting, som jeg ikke her kan nevne alle sammen. Dette var ting som i

første rekke angikk statens beholdninger. Jeg hadde da samtidig også en konferanse med generalfeltttøimesteren, eller det var vel egentlig generalfeltttøimesteren som var med den finske kapteinen sammen med direktør Vinne på kongsborg. Samtidig nevnte denne finske kaptein, som smattet nok så dårlig svensk, og desuten var svært forkjølet - han kom direkte fra fronten, så han - også spørsmålet om eksport- og transit-tillatelse. Hvad transitten egentlig skulde gå ut på, vilde han ikke gi noe nærmere beskjed om, såvidt jeg forstod. Jeg sa at dette hadde jo både en politisk og en økonomisk side, og hv d den politiske side angikk, vilde jeg gjerne ha utenriksdepartementets uttalelse om disse ting. Jeg bad selvfølgelig om å få disse ting skriftlig, det blev forelagt munttlig. Og hvad angikk det forsvarsmessige, det som vedkom forsvarsdepartementet, antydet jeg likeoverfor herr navnsozorg at for det første har vi jo svært lite av mange ting for vårt eget forsvar, og desuten mente jeg det kunde være en nok så farlig affære om vi begynte å eksportere til Finland ut fra våre militære depoter patroner, geværer, mitraljøser, militærka per, militærsko, militærklær, militærtryggseløser og alt dette der. Det vilde være en svært betenkelig politisk affære. Jeg pekte på at våpnene især er jo stæmpet med den norske stats våpen, og det vilde vel snart være klart at Norge hadde lovert direkte fra sine militærbeholdninger. Til det blev det svært at det var ikke så farlig, for nu begynte det å finnes så mange sorter våpen i Finland med både den ene og den annen stats merke, så ingen vilde legge merke til det om de fant et våpen som var stæmpet med Haufoss' og kongsborgs merke.

332
 Nuvel, jeg har ikke enda fått den skrivelser som jeg skulde få, og derfor har jeg ikke fått direkte stilling til dette. Men jeg har så gitt det her i komiteen mens formannen var borte, at jeg for min del kan ikke se at regjeringen kangi tillatelse til å eksportere av våre militære beholdninger på det område som jeg her har nevnt, det kan jeg aldeles ikke se kan la sig gjøres, både av hensyn til oss selv, våre egne forsyrninger, og av hensyn til vår stilling politisk. Jeg ser i t nemlig slik - jeg vil få lov vil å legge til det - at det kan godt være mange som synes at vi kunde være de nærmeste til å hjelpe, men jamen ligger vi også nærmest til i skuddlinjen, hvis det skuld bli spektakel.

Hvad angar andre ting, hensin f. eks. har vi der imøtekommet Finland noe og lett det få bensin, det nevnte jeg på siste møte. Men det er foretatt på en sådan måte at vi mener at vi skulde

konsulere det best mulig. Vi har også latt dem få flybensin, ikke ved direkte salg fra statens lager, men ved omveier, det er mange måter å gå fram på. Rågunst på samme måte. Og jeg har sagt det, at hvis finnene kan komme i forbindelse med private bedrifter som lager _la meg f. eks. si ryggsekkler, som de så gjerne vil kjøpe, eller ski, så vil vi forsøke å være så hensynfullt som mulig med eksporttillatelse, for det er Regjeringen som da i tilfelle må gi eksporttillatelse.

333/357

Med hensyn til transittene svarte jeg ingen ting for det var ikke noe som utredet å hva det var som skulde transitteres. Jeg så i avisen, men det er jo så mange reiser der, at det skulde være to dampskib underveis fra England med krigsmateriell. Det er vel en avisand, ant. jeg, for vi har ingenting hørt. Enda idag har ikke utenriksministeren hørt noe siden sist vi var sammen, og de kan vel ikke sådan uten vider gå inn til kverva eller til Trondheim uten å spørre oss og begynne å løse ut sådan last der, vi er vel ialfall til vite om det.

Hvad det angår å sende et anerkjennelse over Norge - ja det har jeg min store bemerkning overfor, hr. formann. Det er ikke fordi vi er likegyldige overfor Finland og Finlands stilling i dette tilfelle. Men det finnes som selvsagt, ialfall for mig, er det et likhed som for minen refererte at Sveits opfatning var, så ikke vi stille oss slik at vi gir påtagelig anledning til å finne et påskudd. Jeg har sagt atkurat det samme som var referert av formannen om Sveits opfatning, det er latt for oss å finne et påskudd hvis det vil gå nordpå, men det er min opfatning av hele forholdet at regjeringen som sådan skal ikke innby til å finne slike påskudd i disse tider.

Hvordan kan jeg ikke si om dette spørsmål. Vi har nok diskutert det gang på gang, men, som sagt, vi har tatt stilling at overfor private firmer, skal vi stille oss best mulig inntektsende med eksporttillatelse, men fra statens beholdninger kan jeg ikke se at vi kan levere ut noen ting.

358

~~Utsagn~~ Og vil først så lov her på denne plassen å segg et takk til delegasjonen i Genève for det arbeid som den gjorde for å norske regjeringen, for landet vårt, et takk til dei tvo medlemene, sto tingene som skjedde og som gikk opp. Etter alt det som vi fra det som gjekk for seg i Genève, har disse tvo ordsmedlemene våre te alle dei standpunktene og gjort alt det som vi kunde venta, som vi hadde rett til å venta, og som kunde være til gagn for oss.

Her i utanriksnemda har eg fyrr referert det standpunktet som Regjeringa har teke i ymse spursmål. Reint formelt kom det til å bli gjort på ein annan måte, noko av det, i Genève. Eg hadde sagt her at vi hadde gjeve instruks um at den norske delegasjonen skulde lata vera å røysta i spursmålet um å ekskludere Russland. No kom det soleis reint formelt i folkesambandsforsamlinga at resolusjonen um eksklusjon var bunden i hop med den resolusjonen som bad um hjelp for Finland hjå alle medlemene av Folkesambandet og andre statar og. Det vilde soleis ikkje vera råd til å lata vera å røysta um alt dette utan ein dermed fekk standpunktet sitt mistydt. Difor var det delegasjonen valde det standpunktet å taka ein reservasjon i eit innlegg for forsamlinga, ein reservasjon mot den parten i vedtaket som galdt eksklusjon. Det var ikkje so rart at det vart mistydt her heime, just for di pressa vår viste frå det som eg hadde sagt til ho i trumål, at dette var instruks for delegasjonen at dei skulde lata vera å røysta, og når det so ikkje kom anna melding hit til landet enn at resolusjonen var vedteken på den måten at 9 statar let vera å røysta, var det naturleg at ein då tenkte seg at Noreg var millom dei 9 statane. Sjølve det innlegget som den svenske delegerte Undén kom med på vegnene at dei nordiske delegasjonane vart referert i alle dei norske blada i et avstytt form som ikkje kunde gjeve det rette biletet av det som vart sagt. Eg leita etter i mange blad um eg ikkje skulde finne det innlegget i ordlyd, og det viste seg at i eit dansk blad fanst det i ordlyd, men på vegen over Kjøbenhavn og hit var noko av det aller viktigaste stroke, tilvisinga til standpunktet vårt med omsyn på artikkel 16, sanksjonana, so mistydinga her kanskje både i den framande pressa og serskilt i den norske pressa, er lett å forstå.

Etter no denne resolusjonen har vorte vedtaka, har då generalsekretær Avenol teke på seg å organisera, um ein so vil, den hjelpa som skulde bli gjeven til Finland, og han har sendt eit telegram - eg går ut ifrå til alle regjeringar som er medlemmer av Folkesambandet - med spursmål um kva disposisjonar dei har i dette spursmålet, hjelpa til Finland. Det var eit telegram som kom for eit par dagar sidan. Vi har her hjå den norske regjeringa endå ikkje svara på dette telegrammet.

Etter mitt skyn er det einaste vi kann savara, dette at Noreg er viljugt til å gjeva Finland all den civile og humanitære hjelp som landet vårt har rett til å gjeva. Lenger kan ikkje den norske regjeringa gå i sine lovnader i dette spursmålet. Eg trur at alle i det minste her i denne nemda, når vi har dryft dette spursmålet, har vore einige um den ting at Noreg må politisk og militært set vera nøytralt

i krigen, likevel nøytralt i den russiske-finske krigen som vi er det i annen krig i Europa.

360

Det har vore slett at her blir det ikkje spørsmål om nøytralitet, for då Sovjet-regjeringe sjelv har sagt at ho er slett ikkje i krig med Finland, ho fører ikkje krig mot Finland. Men det kan ikkje vi taka på annan måte enn vi tok det då Tyskland sa det så me då det krøt seg over Polen, det var ikkje krig det heller. I den kongelige resolusjonen som vi den gongen tok, med kungjering om nøytraliteten vår, så vi fram at vi rekna dette for ein krig. Når to land er i krig med einannan med våpenmakt, så vi kalla det for krig. og det fører di til at det landene som ikkje er med, dei er nøytrale; og har dermed dei pliktene som fylggar av å vera nøytrale. Privat hjelp kan sjlvseg bli gjeven frå alle som vil, og det blir då gjeve her på denne likevel som alle mange andre land.

Finnmarken nemnde at det er folk som har reist frå vårt land likevel som frå Sverige langt til amerik for å arbeide for hjelp der. Det er det som verste kom til seg, og eg sa at eg lika ikkje dette såna, som ikkje sjelv var med i krigen, ikkje var finnar skulde endare i eit tredje land for hjelp mot Finland, og at han i alle tilfelle å stå halde seg vel ifrå med som kunde smaka av politiske agitering, kritikk for å dra seg inn i krigen. Her er sume folk har å laude som bruk av når det skal bli sende inn pengar eller andre ting til hjelp, so skal ein helst gå til Sverige. Eg slumpa til å se vite - det var rein slump - at det var en organisasjon her i landet som kalla seg Norges sjøforsvar, som jamvel tok til å setje i gang et innsamling i Amerika til det norske forsveret. Eg kan ikkje tenke meg noko meir unnsjønalt tiltak enn dette å gå til et frammandt land og tjene ut pengar til vårt forsvar.

361

Men er det slike privat hjelp blir gjeven i all den men som folk kan ha lang tid, so blir det likevel jamv i i dette spørsmålet visse spørsmål i som vender seg til staten. Det har just no i fyrsteg komme ein skriv til regjeringe frå Bergen medde norsk som i ansvar med den kongelige den i 1941 bad om at den norske regjeringe skal gjeve saustykke til at det blir sendt ein ambulanse til Finland. Det har vel alle vore klare over at det å sende ein ambulanse, det er av ein ting, som vi har gjort i andre tilfelle og, det gjekk ein norsk ambulanse til dansk til Fylgia. Det er ein ting som ikkje kan vere i strid med nøytraliteten vår, men likevel må dåg regjeringe gjeve sitt saustykke, og regjeringe kan i slike tilfelle som dette gjeve sitt saustykke, og ikkje dermed på nokon måte koma i strid med nøytraliteten.

Men det mange andre spørsmål som melder seg på andre

til Regjeringa, og vil vi då halda uppe nøytraliteten, so er vi nøyde til å fylgja dei reglane som vi sjølve har bunde oss vil i internasjonale avtaler, og det som er viktig der, er då særskilt konvensjonen frå Haag av 1907. Dei viktigste fyresegnene der står i den 5te av desse konvensjonane i artikkel 6 og i den 13de konvensjonen i artikkel 7, og der står det i artikkel 6 - og les her den officielle norske omsetjinga: "Nøitral makt har intet ansvar for, at personer enkeltvis passerer grensen for å gå i en av de krigførendes tjeneste", - det kann vi soleis lata gå for seg. I artikkel 7 står det: "Nøitral makt er ikke forpliktet til å forhindre utførsel eller gjennomførsel, for noen av de krigførendes regning, av våpen, ammunisjon og i sin almindelighet alt, som kan være nyttig for en armé eller flåte". Det er då soleis heller ikkje i strid med nøytraliteten vår um slikt blir utført frå landet vårt eller blir ført gjennom landet vårt frå andre til Finland. Men det som den norske stat særk sjølv ikkje har rett til, det er å senda våpen av sine eigne til hjelp for ein framand stat som er i krig. Her er det grensa ligg, ho ligg mellom det som staten er pliktig til ikkje å gjera, og det som staten ikkje er pliktig til å hindra. Når det gjeld i den eine av disse artiklane er sagt at staten ikkje er pliktig til å forby folk som vil gå med i krigen som frivillige, å koma gjennom, ligg det ò heri at beint fram herakt frå eit anna land er vi pliktige til å hindra. Det vilde vera i strid med nøytraliteten vår um vi lot herfolk, i det minste som herfolk, koma gjennom landet vårt. Det kann henda at ein kunde kamifiere dette så godt at Regjeringa ku ò segja at ho visste ikkje noko um det, det er sjølv sagt mogeleg; men den internasjonale retten er slik som eg her har sagt, slik som han er forma ut i avtalen.

So meinte Formannen at det han sa her, at han kunde segja at dei tvo vestmaktene, som skulde vera dei aller mest viljuge til å hjelpa Finland både med materiell og med herfolk, dei ynskjer å gjera det ut i slik ei form at Noreg og Sverige ikkje skal bli nøyde til å bryta nøytraliteten sin. Eg må erleg segja at eg trur ikkje dette. Eg trur for min part at England og Frankrike gjerne vil driva Noreg ut av nøytraliteten sin og inn i krigen. Eg har just i dag, med det same eg skulde gå inn her, fått ei telegram frå Helsingfors, der sendemannen vår der fortel at han i ein samtale med den finske utenriksministeren har fått den meldinga at den finske sendemannen i Paris igår har vore i det øvste krigsrådet, og der er det vedteke at vestmaktene er viljuge til å hjelpa Finland på den fyresetninga at Noreg og Sverige vil vera med. Og det er so særskilt streka ut ò av den finske utenriksministeren at det er den norske og svenske medhjelpa reint militært som vestmaktregjeringane krev.

vi måtte i tilfelle vere kareaktive på å bli blokkert. Ordet blokade var nytt. Det var dei tyske som har vart reist mot oss, og det er heilt klart at uttrykket blir kvinga til å byttje seg for slike krig, so er vi utvilsomt nøytraliteten, so vil tyskland i det minste seigja at vi er utvilsomt nøytraliteten og vi har venta oss dei representantane for tysk side som tyskland i det heile kann nytta mot oss, og er for vår part ikkje i tvil om at det vil bli/slik ein måte at vi i noyde er i krig. Dei norske i lagarta vende seg til sendemannen var i London og bad han vere med i forhandlingane om desse spørsmåla og bad han å ta tale med sjølve arbeidar for dette departementet for særskilt krig og desentraliserte utvilsomt materien. Dei hadde ikkje fått tynt, det fjerde brøt på å tale med denne ambassadøren for departementet som fyrr hadde sagt ordet, og han berre streke under på nytt at det kan bli seigja, og han gjorde det heilt klart at ingenting valde segje eller kring la, å vinge oss til å bli ein part i krig. Det var som i tilfelle av gjensidige byttjer dette på, er det at tyskland på sin side går ut på å bli tilfærslor til England, og tyskland er merke at England er det som skal å gjera alt det kann for å bli kareaktive til tyskland, so det brer seg ingenting ut om vi er nøytrale eller utvilsomt som austre, det berre byggjer på si rett og vil så seigja no tysk, vinger oss ut er nøytraliteten.

Vi har fått rapportar om desse saksakene, men vi desutan no fått eit telegram for lag fjerde om at i det minste den norske sendemannen og ambassadøren i London har fått tynt no for eit par dagar sidan til utvilsomt for departementet for særskilt krig - Mr. Cross heiter han - og han har då i det minste sagt at han kunde modifisere det britiske kravet noko, soleis at det ikkje skulle vere heilt slutt på all utvilsomt av fisk og fiskeprodukt til tyskland.

303b Det som kan skjinn av det som er sagt, er at det britiske regjeringa kanskje vil gjera på, er det at ein skal få føra ut fiskeprodukt til og kanskje noko anna, kanskje noko fisk til tyskland, so det vilge så, for så er såfor felt og god mat til at det vil late seg gjera til tyskland, og fiskeprodukt utfører vi so lite av til tyskland i fyrre år, so det vilge så, so vi no skulle utføre det i norske konger, so det kompromiset som dei soleis tyding viser til, er ikkje eit kompromiset som gjer noko skil i sjølve hovedsaken. So nemner dette i denne saksakene for di vi er sjø heile den britisk-tyske politiken har i samsheng, og den ver der so da har ikkje berre mot tyskland, men likevel mot tyskland, so vil i båd tilfelle driva oss ut er nøytraliteten, få oss til å vera part i krig.

Det spørsmålet som sjølv sagt har reist seg for alle, (

36 lendere som gjerne ser at Norge blir trukket inn i krigen. Jeg tror at man i England er ganske på det rene med at der sitter, særlig i de nye departementet - blokadedepartementet og dette departement for den økonomiske krigsførsel - en hel rekke mennesker uten politisk erfaring som tror at de kan føre det store ord. Det er ikke noen hemmelighet at det gang på gang forekommer at det britiske utenriksdepartementet like frem sier: De får ha litt tålmodighet med blokadedepartementet og med departementet for den økonomiske krigsførsel, ~~men~~ der er så meget de ikke skjønner. Bare gi litt tål så skal vi få det jenknet ut og få det brakt i orden. Jeg har hørt engelske offiserer tale på samme måte som den prepresentant for det ene av disse departementer som utenriksministeren der nevnte, men jeg tror ikke at der er noe politisk ansvarlig medlem av den engelske regjering som under noget forhold vil stå opp og si at de ønsker at Norge skal komme med i krigen. Men det er klart at den stemning som er på mange hold, efter hvert kan gjøre vanskeligheter, og jeg tror at det særlig innen den engelske forretningsstand er en viss stigende reaksjon mot departementet for den økonomiske krigsførsel og mot blokadeministeriet, og megen ergrelse over de avgjørelser de treffer.

Det har skapt en utalelig friksjon mot Holland. Jeg kan bare nevne et praktisk eksempel vedkommende transitten, - vi har jo så liten tysk transitt - som viser hvorledes de skaper nye friksjonsflater som utenriksdepartementet ikke er glad over. Efter blokadebestemmelsene kan England beslaglegge de varer som er over 25% av tysk oprindelse. Holland har en ganske stor utførsel av kondensert melk til de hollandske kolonier i Ost-India til alle sine tropper der etc. etc. Den kondenserte melk leveres av Nestlé i Sveits, men den er pakket oi bokser som er fabrikkert i Tyskland. Nu har det engelske blokadeministerium i konflikt med utenriksdepartementet hevdet at det påligger Holland å føre bevis for at der ikke er brukt tysk sukker i den melk som Nestlé fabrikerer. Det er en stor sukkerfabrikk i Sveits, i Argau, - men Sveits importerer sukker fra Tyskland og nu forlanger blokadeministeriet at Holland skal føre bevis for at den mulige procent tysk sukker sammen med innpakningen ikke er over 25% for ellers stanser det eksporten. Det er et av de mange tyske tilfeller på hvorledes der skapes unødvendige vanskeligheter av de nye administrasjoner, og de ansvarlige ledere av utenrikspolitikken er opmerksom på det. Det viste sig jo også straks i det foreliggende tilfelle at da man nådde høiere op så blev der straks trukket noget tilbake. Jeg er sikker på at jo lengere man når op desto mer vil de bli trukket tilbake.

Jeg er ganske enig med utenriksministeren i at man fra norsk side må være overordentlig forsiktig, og jeg er enig med statsministeren i at vi ikke kan selge av den norske stats beholdninger til Finland. Jeg tror ikke heller ikke vi kan ta noen risiko for at Kongsbergmerket eller Raufoddmerket ikke skulde vekke noen op-sikt under de forhåndsverende forhold. Men det store flertal av de varer Finland ønsker, leveres jo ikke av staten. Og la mig føie til: Der er jo også for staten andre måter å ordne det på enn ved direkte salg til Finland. Sverige leverer fra Bofors granater til Finland. En del av de granater bygger på et første produkt fra Raufoss. Raufoss selger ikke noget til Finland. Raufoss selger til Bofors etter den overenskomst vi har. Bofors selger videre til Finland. Der er intet iveien for på visse områder å utvide den forbindelse med Bofors som vi har - for å nevne en enkelt ting -. Jeg er også helt enig i at vi ikke godt kan utføre ting som vi har et tvingende behov for selv; men vi produserer jo omtrent ikke sprengstoff og ammunisjon for tiden.

Statsminister Nygaardsvold: Det er git ordre til å sette på så mange skift som det går, både på Raufoss og Kongsberg i den siste uken.

Formannen: Det må være i den siste uke.

Statsminister Nygaardsvold: Ja, det er jeg som har git den ordren.

Formannen: Det glæder mig.

Statsminister Nygaardsvold: Ja formannen kan gjerne tro mig.

Formannen: Jeg drar det ikke i tvil. Det glæder mig at den ordre er git. Norske sprengstoffabrikker arbeider ikke med fullt mannskap fordi de sier de ikke har avsetning til staten. De har sagt at de må si op folk på første lønningdag. Vi har Gullaug fabrikk som leverer ballistitt, som Finland trenger i aller høieste grad og som man skulde tro at også Norge trengte. De går med nedsatt arbeidsstyrke. Vi har fabrikker som skulde levere trotyl, vi har fabrikker som skulde levere de sprengstoffer som brukes til minefabrikasjon. De står. Vi har fabrikker som den norske stat har be-kostet maskineriet til, for at vi skulde kunne være uavhengig av

av tilførselen fra utlandet. De står. Der er intet iveien for at vi kan utvide den fabrikasjon eller ta den op meget, meget sterkt, og der er områder hvor man kunde overlata særdeles meget til Finland.

Jeg vil spørre her, hvor der jo sitter folk som er meget sterkt interessert for dette arbeide: Er d t ikke mulig å skape et koordineringsorgan for alle de innsamlinger til Finland som pågår her, sådan at der skapes et sentralpunkt som kan forhandle og hjelpe? Stater er jo i mange tilfelle i en meget vanskelig stilling, fordi henvendelse kommer fra mange hold og uten at de er samlet eller koordinert. Der er ting som vil ha en meget stor betydning for Finland, som vi sikkert uten vanskelighet kan levere. Jeg oppfattet statsministeren og utenriksministeren slik at der vil bli vist all mulig velvilje og forståelse overalt hvor det gjelder å lette den omsetning som går gjennom private firmer, og som ikke går ut over de absolute behov for den norske armé eller eventuelt den norske marine. Men jeg tror det vil være en stor vinding som sett, om man kunde få dette samlet og koordinert på en måte som gjorde det mer oversiktlig, og også gjorde kontrollen lettere.

Der er et spørsmål der som jeg tror har den aller største betydning for os all, det er Sveriges stilling, det å få vite absolut bindende og sikkert hvilken stilling Sverige inntar til disse forskjellige spørsmål. Det er etter mitt skjøn noealunade git at Norge meget vanskelig kan gå lengere end Sverige gjør, hverken når det gjelder transit eller når det gjelder å finne former for en gjennomgang av frivillige; men jeg går ut fra at det måtte være en stor vinding både for Sverige og for oss og i særlig grad for Finland, om man her kunde få helt parallelle linjer å gå etter, og om man på denne basis kunde fortsette det arbeide som i Sverige blir kalt den økonomiske krigsberedskap, som har begytt, og som jo på visse områder skulde ha etter særdeles meget av det arbeide man her kunde gjøre.

Utenministeren nevnte at vi betraktet Finland som værende i krig med Russland. Jeg er klar over at det er den eneste r alle betraktning; men det forhold som er tilstede, at begge stater har erklært at de ikke er i krig, det gir oss jo et visst spillerum. Og jeg må så at den beretning som blev utsendt gjennom Kringkastingen, om den hadde vært grensevaktene hadde hatt med å internere 50 finner, den var skikket til å vekke en temmelig penlig opsæksomhet over alt i landet. Jeg kan ikke skjønne at man har nogen folkerettslig adgang til å internere de finner når Norge ikke har erklært sig nøytralt. At vi har rett og plikt til å avvegne dem, er en ting, men vi har ikke nogensomhelst formell rett til å internere dem når ikke Norge er erk nøytralt, og vi ikke gjennom nogen handling har gitt uttrykk for a

at vi betrakter en krigstilstand som inntrådt. Jeg skulde formode at Finland har protestert, ialfall meddelte den finske minister mig før han reiste til Finland igår, at han hadde overbrakt en protest fra den finske regjering med spørsmål om med hvilken hjemmel man gav sig til å internere de folk når Norge ikke har erklært sig nøytralt og det ikke var nogen krigstilstand inntrådt.

Jeg hørte med - jeg kan ikke bruke uttrykket tilfredshet, men med stor billigelse hvad utenriksministeren uttalte, at finnene jo også i nogen grad og i ganske høi grad, slåss for oss. Vi kan jo ikke lukke øinene og late som vi lever utenfor verden; vi er da nødt til i hver eneste avgjørelse her å tenke: Hvad vil følge? Jeg setter at Finland blir tatt av Russland, Det vil si at 3,5 million finner vil gå over grensen til Norge og Sverige; hele befolkningen vil bli evakuert. Hvad vil vi da gjøre? Er det det rette tidspunkt til å ta standpunkt til et slikt spørsmål, som i første rekke Sverige skulde ha tatt standpunkt til for lengre siden, eller er det for sent?

Det har vært nevnt her tidligere rykter om russiske planer om å gå videre. Jeg har innrapportert til utenriksdepartementet hvad oberst Paasonen uttalte i Geneve under et møte av de nordiske delegasjoner umiddelbart før minister Urbye kom, at en av de siste dager av forhandlingene i Moskva uttalte Molotov, at det var en skjebnesvanger feil at Russland gav Finland Petsamo og det distrikt, og da Paasikivi spurte hvorfor, svarte en av de russiske forhandlere, den russiske sendemann i Helsinki, som var tilstede: Selvfølgelig fordi vi må ha fri adgang til Kirkeness og vestover. Molotov likte åpenbart ikke at dette blev sagt åpent, føiet Paasonen til, for det var det siste møte hvor ministeren i Helsinki deltok i drøftelsene; men det blev fra andre intet sagt som tok avstand fra det. Vi er nødt til å regne med hvad der kan inntre i Finland efter hvert, og hvorledes vi da vil sta. Derfor mener jeg at det er av så overordentlig stor viktighet for oss å kjenne helt nøie den svenske innstilling og vite hvorledes svenskene står til de enkelte spørsmål som opstår.

Tirsdag den 12te kringkastet den sveitsiske kringkaster efter den russiske kringkaster at det var etablert en "folkeregjering" i Sverige som skulde samarbeide med Kuisinen-regjeringen, og at man ventet opnevning av en tilsvarende regjering i Norge i løpet av de første dager.

Joh. Ludw. Morinckel: Er det med Egede-Nissen?

Formannen: Ja, jeg vilde spørre. Det vakte jo meget stor opsikt i Geneve. Alle mennesker kom naturligvis flyende til de svenske

og norske delegerte og spurte hvorledes dette forholdt sig, og vi forsikret dem at vi ikke tok dette noget videre alvorlig og ikke hadde nogen tro på at det overhodet lå nogen skygge av realitet i det. Nu jeg vet ikke om det er skjedd noget her hjemme men jeg hørte jo av pressen og annet at det var git beskjed om at man ikke måtte nevne Egede-Nissens reise nordover sammen med hr. Hilt.

374

Statsminister Nygaardsvold: Han er altså ikke reist

Formannen. Nei, jeg bare sier at denne meddelelse har vært gitt, og det har vært hvisket uhyre meget i pressen. Den har heldigvis ikke skrevet noget om det. Hvis det har foreligget noget så vilde det jo ha en viss interesse å bli gjort bekjent med om enten Justitiedepartementets årvakenhetstjeneste eller andre har funnet ut noget om at det var slike planer hos enkelte mindre tilregnelige mennesker i Norge, og hvad man i tilfelle burde gjøre. Men den meddelelse i Kringkastingen som kom der, den gav i hvert fall adgang til visse refleksjoner. Jeg skulde anta at det måtte være mulig å få gitt uttrykk for - jeg går ut fra at dette er den almindelige opfatning hvis ingen taler imot den - at man er helt enig med regjeringen i at den ikke kan selge av statens beholdninger, at statens militære lagere eller det som er stemplet med den norske stats merke, til Finland - det mener jeg må være ganske greit -, men at man på den annen side ønsker at der vil bli hjulpet så langt råd er til å lette erhvervelsen for Finland av de nødvendighetsartikler, som de har behov for, og som kan skaffes fra Norge uten meget store eller altfor store vanskeligheter. Jeg har her en liste som er stillet op like overfor det internasjonale utvalg som er den finske ønskeliste over det Finland kunde få fra Norge. Hvis ikke statsministeren har fått det skriftlig, skal jeg la den skrive av med en gang for de departementer den angår. Den er for såvidt helt offisiell, den er kommet fra det finske utenriksdepartement og det finske forsvarsdepartement.

375

Jeg tror at det telegram som utenriksministeren refererte fra minister Holma i Paris, muligens har vært tydet lidt lenger i en bestemt retning i Helsinki enn egentlig tanken var. Jeg ser det som en bekræftelse av det som minister Holma uttalte til mig, at Frankrikes og Englands øverste krigsråd var villige til å hjelpe, hvis Norge og Sverige vilde yde den medvirking som lå i at de ikke hindret gjennomgang. Han understreket at man ikke forlangte at de skulde gå lenger enn dette. Men det vil

også være en vinning om våre ministre i Paris og London holdt sig i de nærmest mulige kontakt med de andre nordiske ministre og også holdt våre regjeringer mest mulig i løp med hvad der virkelig foregår på disse områder, som er så overordentlig viktige og så overordentlig betydningsfulle for oss. Jeg tror vi alle setter pris på at utenriksministeren fremholdt stillingens alvor for oss, slik som han gjorde, og de vanskeligheter man har under forhandlingene både med England og sikkert også med Tyskland, og at vi er klar over at vår eneste sikkerhet ligger i den tålmodighet som gjør at man holder ut prøver å nå frem under disse forhandlinger så langt som råd er hver gang, uten å la sig skremme og uten å gi op. Til tross for hvad avisene skriver til dels både i Tyskland og England, har jeg en bestemt opfatning av at man intet av stedene ønsker at krigen skal utvides til å omfatte de nordiske land og jeg tror at på ganske stor utstrekning kan det samme sies om stormaktens forhold til Holland og Belgia og til Sveits. Jeg tror ikke at de svarlige politikere ønsker å se en verdensbrand tendt. Men alle er klar over at den naturligvis kan opstå nær som helst, hvis det vises en for stor nervøsitet.

376

Jeg har uttalt såvidt utførlig min opfatning av disse ting. Jeg tror det vil være nyttig at man får høre hvad de forskjellige her mener om spørsmålet om formen for bistand til Finland, og hvor langt man ønsker at den fra norsk side skal strekke sig. Det er jo det som er det brennende, og det er det som Regjeringen må ta stilling til så fort som mulig.

17

Joh.Ludw.Mowinckel: Først en liten bemerkning i anledning av de folk som reiste til Amerika for å tjene Finnlands sak. Jeg kjenner til at par som erreist, nemlig redaktør Hoff og arkitekt Nansen, idet jeg fikk henvendelse om måten hvorpå de skulde kunne komme til Amerika. Jeg spurte da hvad hensikten var med denne reise, og det ble fortalt mig at det var et ønske om at der skulde reise et par folk fra både fra Sverige og fra Norge. Den som formidlet denne reise, var professor Morgenstjerne, og der var skjedd henvendelse til Scandinavian American Foundations president, dr. Leach, og vår minister i Washington og begge to hadde tilrådet at en slik reise fant sted. De trodde at den kunde være til nytte og gagn for stemningen til fordel for Finland derover. Jeg uttalte mine store tvil om dette, og stillet mig overmåske skeptisk til reisen, så skeptisk at jeg trodde å ha fått stanset det hele, inntil det blev mig meddelt at en finne - Tollet - av innflytelse og rang var sendt over og hadde uttalt at sterkt ønske om at disse no menn også kom til å reise, idet han pekte på hvad der var gjort fra

Sveriges side. De fant denne henvendelse fra denne finnes side så betydningfull at de til tross for min skepsis mente å måtte reise. Jeg hadde jo egentlig ikke noget med det å gjøre annet enn å skulle hjelpe dem til å komme over, og da kunde ikke jeg gjøre mere. Sådanne forhold det sig for disse tos vedkommende.

Det ene viktige spørsmål nu er hvorledes vi best skal hjelpe Finland. Det er vel ikke delte meninger i landet om at vi skal hjelpe Finland så langt det er mulig og på best mulig måte. Jeg tror med formannen at en hel del av de ting som er nevnt på listen, må vi kunne skaffe tilveie, og det må administrasjonen på en eller annen måte være behjelpelig med. Men jeg tror med statsministeren at det vil være fordelaktig om man lar det forælt skje gjennom privat formidling. En hel del ting må kunne skaffes tilveie, og til dels må statens forskjellige departementer kunne hjelpe til, slik at Finland får disse ting. Jeg tror også å vilde være godt om verden - som formannen sa - får vite hvor sterk ikke alone var sympati er, men i hvilken utstrekning vi her arbeider for å yde hjelp. Det er kanskje ikke kommet sterkt nok frem. Fra Sverige ser vi stadig telegrammer om at så og så meget er gjort og så og så store bidrag er tegnet. Hvad bidragene angår tror jeg nok at de kommer under felles ledelse og oversikt. Den oprindelige innsamling var igangsatt av foreningene Norden og Røde Kors sammen, men i spissen for innsamlingen har den hele tid stått den finske generalkonsul, som også er den som arbeider sammen med legasjonen, så legasjonen og den finske generalkonsul har visselag full oversikt over de bidrag som er ydet, og jeg antar at de også drar omsorg for at pengene blir anvendt på den best mulige måte.

Så kommer vi til neste viktige spørsmål med hensyn til hjelp til Finland, og det er spørsmålet om å tillate transitt over vårt land. Jeg hørte til min glede at utenriksministeren sa at det er ikke stridende med vår neutralitet og tillate transitt selv av våpen. Man må jo regne med at den hjelp Finland trenger hårdest, det er våpen og ammunisjon av enhver art, og jeg må si at jeg har vært litt engstelig for hvad følgerne av en slik transitt vilde bli. Jeg blev jo nok så forferdet da jeg så "Aftenposten" forleden dag likefrem invitere Sovjet til å protestere mot transitt av våpen. Det var som om man vilde legge det til rette for en slik protest, og at man ønsket at følgerne av en slik protest skulde bli at vi gikk med i krigen.

Jeg kan godt forstå at utenriksministeren har bekymringer når han leser pressen morgen og aften. Forleden dag stod det i "Dagen" og det blev telefonert ru åt omkring til hele landet, at nu var det sluttet den største og beste handel med fiskemel og sild som på mange

år var sluttet, til Tyskland. Dette blev meddelt hele landet for at alle riktig skal vite hvilke storartede forretninger vi nu gjør med Tyskland. Nu skjønner jeg nok godt at England naturligvis vel vet hvad vi gjør; men det skal ikke gjøre det bedre at det kommer i pressen for derved kommer det igjen i den engelske presse, og den engelske opinion får tak i dette og bruker det til den agitasjon som den ønsker å bruke det til.

Formannen snakket om et armékorps som skulde utrust av vestmaktene og sendes over. Ja, ikke skjønner jeg hvordan et armékorps skal kunne sendes i transitt over Norge som private reisende. Det kan sendes 10, 20, 100 mann litt efter hvert over Bergensbanen og over Narvikbanen og over Trondhjem, det kan det nok; men et armékorps, det tror jeg blir temmelig vanskelig,

Så sa formannen noget om forholdet til Finland, som også slo mig. Det var det at likeoverfor krigen eller ikke krigen mellem Finland og Russland hadde vi ikke erklært oss nøytrale. Men det fører vel ikke til at vi ikke må optre helt nøytralt? Jeg kan ikke skjønne annet enn at ~~det~~ sikkert vil hevdes, f.eks. fra Sovjets side, at vi optrer partisk hvis vi ikke også i det forhold strengt følger nøytralitetsreglene, og jeg har forstått utenriksministeren slik at det var nøytralitetsreglene han ønsket å følge, og at det ikke kan være riktig for Norge å påberope sig den omstendighet at det i det forhold ikke har erklært sig nøytral.

Men dette spørsmål henger jo i høi grad sammen med Sveriges stilling, med hvorledes Sverige optrer, om Sverige også forsøker formelt å iaktta den nøytralitet som utenriksministeren ønsker å iaktta.

Hvad nu det sist behandlede spørsmål angår, kanskje det vanskeligste, det som i grunden er det alvorligste når det gjelder vår situasjon, nemlig Vestmaktene's trykk gjennom vår handel, så synes jo det være så alvorlig, hvis utenriksministeren har rett, at vi nårsomhelst kan stå overfor et tvengsforsøk på å bli drevet inn i krigen. Men der er også et annet spørsmål om tvang, nemlig med hensyn til forholdet til Finland, så det er vel best å veie mot hverandre hvilket vil være det fordelaktigste for Norge, hvis man blir nødt til å velge: enten å la sig tvinge til å ta parti på grunn av den hjelp vi yder Finland, eller å ta parti på grunn av den tvang som England øver på oss. Og også her spiller Sveriges stilling en rolle for mig. Vi kan ikke handle uten i nøie sammenheng med Sverige, og dette er et spørsmål direkte til utenriksministeren: Kjenner han til om Sverige er på grensen av å foreta

av å foreta eller overveie og foreta skritt til Finnlands hjelp som av den art at Sverige må regne med at det blir betraktet som et nøytralitetsbrudd eller casus belli, kjenner utenriksministeren til det?

La oss nu tenke videre at Sverige blir tvunget til å ~~øxxxxxxx~~ foreta et slikt skritt, kanskje under presse fra Vestmaktens side, Er ikke da vår stilling slik at da blir det nesten umulig, for ikke å si helt umulig, å oprettholde Norges nøytralitet, når Sverige er gå offisielt sammen med Finland? Jeg ser da bort fra den nærliggende risiko at Tyskland er på pletten hvis England kommer med, for da er vi jo som utenriksministeren sa midt oppe i verdenskrigen. Men la os tenke oss det alternativ at Sverige kommer med, og overveier om ikke det også vil ha følger for oss. Det er altså forholdet at vi er nødt til nøie å følge hvad der nu i den nærmeste tid skjer i Sverige, for også der er vel trykket ganske sterkt på regjeringen, til fordel for en militær inngripen, når vi ser det trykk som man prøver å øve på den norske regjering i så henseende.

381
382
Hvad handelsforhandlingene angår hørtes det jo riktig slemt ut. Men jeg vil spørre utenriksministeren, om vår minister har søkt utenriksminister Halifax personlig - jeg synes nemlig ikke det var tilfredsstillende at han hadde søkt vedkommende sjef for Economic Warfare Department, for der tror jeg de er av samme ulla.alle sammen og har lagt frem for Storbritanias utenriksminister om Storbritania x virkelig har interesse for og vil tvinge oss til å komme inn i krigen Og der er atter et spørsmål: Opererer vi sammen med de øvrige nøytral land? For når England legger sådan vekt på at vi ikke skal få sende en sild til Tyskland, så må det jo øve et like sterkt trykk og stille like sterke krav like over for Holland og Belgia, som i ganske annen utstrækning er istand til å forsyne Tyskland med nødvendige varer enn vi er. Og der reiser også spørsmålet sig: Hvorledes er Sveriges stilling handelsmessig med England? Sverige har jo fått en handelsavtale istand, Er den handelsavtale av så uforskammet art som den handelsavtale er som England nu vil patvinge oss? Det er sandelig verd å undersøke og også verd å fa fremlagt. Det er ganske storartet, at her har vi stillet hele vår store handelsflåte til Storbritanias disposisjon på betingelse av at vi skulde få en rimelig handelsavtale, o så optrer Storbritania like over for oss på denne måte!

Det truer altså med blokade. Nu er det faktiske forhold det at den blokade England nu har mellem Skotland og Island er meget mindre effektiv end den de hadde i siste krig, ialfall nu i den mørke tid. Det er aldeles utrolig hvor mange skib der slipper igjennem. Jeg talte netop igår med en av våre førere som er kommet hjem med en meget alskidig og stor last fra Syd-Amerika. Han sa at

han hadde ikke sett så meget som et engelsk fly på veien til Bergen og dog var det dagen før han kom inn til Bergen stralende klart vær over Nordsjøen. Han sa også det - han hadde erfaring fra forrige verdenskrig - at den engelske blokade var langt mindre effektiv enn den var forrige gang. Men naturligvis til varen, når dagene blir lysere, og når kanskje England har fått større herredømme over alle Tysklands ubåt-trusler, kan det være at vi må regne med at blokaden tar sig opp slik at det kan bli vanskelig nok å motsette sig Englands handelstryk og allikevel skaffe landet de nødvendige forsyninger. Men dette Englands handelstrykk må jo bevirke at vi i endnu høiere grad enn før sørger for å få alle de for landet nødvendige forsyninger mens det endnu er tid tildet.

Jeg har ikke mer å si. Jeg vil bare tilslut tilføie, at jeg synes det er beklagelig å lese den agitasjon som har været drevet den siste tid på to områder. Det ene er de stadige angrep på Regjeringen for at ikke den gjør hvad den kan for vort forsvar, fra folk og fra blad som ikke har noe kjennskap til det. Regjeringen kan jo ikke hver dag eneste dag gå og sette noe i avisene om hvad den gjør for å holde vort forsvar oppe. Men vi som sitter her i Utenrikskomiteen og har fulgt litt med, vi vet at disse angrep ikke alene er urettferdige, men overmate lite tiltalende i en tid, hvor vi virkelig burde gjøre hvad vi kunde for å stå sammen. Jeg håper at den nye forsvarsminister vil holde både ører og tanker stive og være ved godt mot og humør, og snart venne sig til det som enhver politiker er så vant til, at de kan vederføres ham meget som han mener både er urettferdig og ondt og stygt i den offentlige diskusjon. Han må ikke ta sig for meget nær av det, når han vet at han har god samvittighet.

Det annet er den i pressen stigende agitasjon for at vi skal med på Finlands side. Rent følelsesmessig er det meget naturlig, at mange mennesker tenker slik. Jeg hører også fra utlandet, at hvor skandinaver er sammen er det den almindelige mening at både Sverige og Norge bør med på Finlands side, da det i virkeligheten er vor første skanse som nu angripes, og det er best å ta forsvaret op i den første skanse. Men på den annen side er det trist å se hvilke uttrykk denne agitasjon får i pressen og også hos ledende menn, når enhver som tenker sig om, må forstå at dette er et spørsmål som griper så dypt inn i vort liv som folk, setter det på så stor risiko at det sannelig ikke kan være stemninger som kan lede avgjørelsen her hvor det gjelder krig og fred. Og en ting er jo iallfall ikke utenfor mulighetens grense, og det er at hvis Sverige og Norge med det går til offisiell militær hjelp av Finland, så blir ikke det en isolert

liten krig hvor Sverige og Norge efter beste evne hjelper det så ypperlig og beundringsverdig kjempende finske folk, det blir efter al menneskelig beregning ingen liten krig, men det blir vor deltagelse i verdenskrigen, hvorken mer eller mindre. Og for Sveriges vedkommende bytyr jo det en kolossal risiko, så hjelpeløs som hele Østersjøen nu er i hendene på Sovjet og Tyskland, og så utsatt som Syd-Sverige ligger likeoverfor en fiende så ypperlig organisert, så ~~frækkagende~~ militært fremragende som Tyskland er.

385

Hundseid: Jeg er, som kjent, ikke fast medlem av denne ærede forsamling, jeg møter bare som varamann, jeg har derfor ikke ha anledning til å delta i tidligere møter i denne komite, og jeg er forsåvidt lite eller ikke orientert om det som har foregått her. Men det er allikevel et par ting jeg gjerne vil nevne. Jeg fikk mig neto ihende "Arbeiderbladet" for i kveld, og der står det en stor overskrift: "Tysk presse rekner med Nord-Skandivavia som krigsskueplass. En ny truende advarsel til de nøytrale. Medlemskap i Folkeforbundet ikke nøytralitet".

Dette brakte mig til å tenke på det inntrykk som jeg fikk da jeg i radio hørte at vort Stortings president var valgt som Formann i Folkeforbundet. Jeg kan ikke si annet enn at det gjorde mig en smule betenkelig. Jeg vil ikke her kritisere det, jeg anser mig ikke kompetent til det, jeg vil bare uttale en tvil om hvorvidt det var riktig av Stortingets president. Når utviklingen har gått slik som den har gått, at Folkeforbundet idag faktisk er blitt vesentlig bare et forbund på den ene kant, og at den annen kant, Japan, Sovjet-Samveldet, Tyskland, Italia, U.S.A. er utenfor, da må man jo si at de er bare en halvdel av verden som er med, og da reiser det sig en tvil i mig om det er helt riktig, når vi hevder ubetinget nøytralitet, at vort stortings president lar sig velge som president i Folkeforbundet. Det var det jeg vilde si om den ting.

Den ærede formann rettet en opfordring om at vi bør uttale vårt syn på hvor langt vi bør gå i retning av å støtte Finland. Om det spørsmål tør jeg heller ikke uttale mig. Men det jeg vil ha sagt i den forbindelse, er at jeg finner det noget eiendommelig at her sitter den utvidede utenrikskomite alene, uten at Stortinget er med, og diskuterer så uhyre vitale spørsmål for vårt land og for vårt folk. Etter å ha hørt den ærede utenriksminister, de alvorlige ting han hadde å meddele oss, syntes jeg også det er ganske underlig at Stortinget ikke blir innkalt og får orientering om disse ting. Hvorfor skal i grunnen vi sitte her i kveld og diskutere disse ting, og om vi nu

- 34 -

gjør? Vi er vel ikke en ansvarlig institusjon i den forstand at vi kan treffe nogen beslutning? Men forholdet er dog idag at vi nærso- helst, hvad time som helst, kan komme op i en situasjon slik at våre statsmakter må ta standpunkt. I våre naboland, både i Dan- mark og Sverige, har, som alle vet, riksdagen vært samlet til nu like under jul, og jeg så at i Sverige skal riksdagen møte igjen allerede den 3 januar. Jeg vil tillate mig å spørre vår formann og Stortingets førstepresident om det ikke vilde være rimelig, slik som stillingen nu er, så alvorlig som situasjonen er i det hele - vi ser jo alle hvorledes alvorret for hver time rykker oss nærmere og næ- mere - at Stortinget blev innkalt til ialfald så snart som mulig over nyttår, annen eller tredje nyttårsdag. Jeg synes det bør skje.

Så vil jeg tilslut uttale min min tilslutning til det som blev sagt av hr. Koivikko når det gjelder vår presse og alle disse skriveriene. Jeg synes der er en masse uansvarlige skriverier i vår presse i denne tid; jeg synes at vår presse særlig i de siste uker har vist liten forståelse for å håndheve pressefrihetens vel- signelser. Det blev engang i Stortinget av den ærede statsminister sagt at opposisjonen var takløs, og han var ikke så litet hoverende ved den anledning. Men jeg vil så at den opposisjon som nu er i pressen, har av og til nesten gifttender. Jeg synes ikke pressen forstår alvorret. Det har også skuffet mig at en rekke fremragende menn har skrevet på en, som det forekommer mig, nok så uansvarlig måte når det gjelder spørsmålet om å hjelpe Finland og det som står i forbindelse med disse ting. Og så har vi endelig kommunistpressen, som er noget for sig selv, dens skraverier som nu stadig blir citert i den sovjet-russiske presse. De kan i sin tid gi en god anledning til også å lage en norsk folkerogjering. Det russiske folk blir jo derigjennom bibragt den opfatning at det norske folk ser på Stalin nærmest som den store befrier.

187

388

Statsminister Nygaardsvold: Jeg kan så godt forstå at formannen, som kommer fra Genève, hvor folk fra mange land har disku- tert Finlands stilling og hjelpen til Finland, er sterkt interessert i at også vi her i Norge skal gjøre hvad vi kan gjøre i retning av å hjelpe. Det er også regjeringen fullt opmerksom på. Men vi må jo også både se på hvorledes vår stilling som neutral stat ligger an - det skal jeg ikke komme inn på nu, utenriksministeren har behandlet det - og vi må se på hvad vi selv trenger av det vi har. Jeg har av formannen fått overlevert den officielle liste som var satt

389 op etter konferanser i Genève, og så vidt jeg forstår, stemmer den med den liste som den finske kapteinen hadde da han var oppe hos mig. Je fikk ikke se den, det bad jeg ikke om, men jeg spurte hvad man ønsket og når dette nu blir nevnt op, kjæner jeg det igjen. Men jeg bad ikke om å få det skriftlig, så det har jeg ikke. Men en hel del av de varer som der er nevnt op, er ting som er av militær art, og som man i tilfelle måtte ta fra vore beholdninger. Det blev nok gitt mig det gode råd at vi kunde bare ta, så kunde vi siden produsere for vart eget behov og legge op beholdninger igjen. Jeg fant ikke at det var et riktig godt råd fra dem som delvis skulde være ansvarlig likeoverfor dette spørsmål. Det finnes f.eks. her: "Telt eller tvg for telt, rygsækkar, feltmatkøli, sullenader, pølsar, fårskinn, skiskodon, uniformsbyxor & uniformsrockar, feltkøkk, krutt, geverskulor, gevershylse, knallhattar, kjøspistolpatroner, grundlæddningar for granater."

Jeg brøt inn under formannens tale, jeg ber om undskyldning for det, og jeg sa at våre to fabrikker Raufoss og Kongsberg vil nu bli utnyttet i den utstrekning som de kan utnyttes for den militære produksjon. Det vil vel bli gjort på den måte at den sivile produksjon ikke helt vil bli utviklet - det er også de militære myndigheter enig om ikke bør gjøres, både for at det kan være ting som der produseres, som man har særlig smessig behov for, og desuten for å holde litt vedlike den øvelse som man nu har fått i fabrikkene & fabrikkere enkelte viktige ting. Men stort sett vil disse to fabrikker bli satt istand til å produsere for vor hers behov. Det mener jeg må gå foran hjelp til Finland, slik som stillingen er for oss selv.

390 Så er det slik som jeg sa før, at Regjeringen vil stille sig mest mulig ærtekommande når det gjelder eksportlicenser for varer som finsene kan skaffe fra private industrier. Men her må også tas de forbehold, som jeg tok overfor den finske representant, at vi se på om vi trenger de saker selv. Det har vel vært slik at av de bevilgninger som ekstraordinært er blitt gitt i den senere tid til forsvaret, har en stor del gått til de store bestillinger som delvis er blitt plasert i utlandet for å skaffe hjem enkelte ting som vi manglet: luftvernkanoner bl.a. o.s.v. Men man må nu også efter min mening forsøke å mobilisere så å si hele den norske industri - planene ligger ferdig - som man kan make å ta i bruk for å skaffe tilveie det vi trenger. Det er tatt skritt til det, og arbeidet drives drives allerede på grunnlag av de bevilgninger som Regjeringen har gitt, men det vil bli betraktelig øket

391

og dermed kommer en hel del av disse fabrikker til å arbeide i vårt eget forsvars tjeneste. Det nevnes her på listen læder, og det nevnes her hud og forskjellige ting. Jeg kan ikke si det bestemt, men jeg har en formodning om at vi trenger f.eks. av lær både det vi allerede har lagt op på reservelager, og det vi kan få innført også herefter, for vårt eget behov, så på mange områder vil det bli vanskelig å skaffe tilveie en hel del av det som her finnes. Det er godt mulig at en del av disse fabrikker, som formannen nevnte, har for liten beskjeftigelse eller står. Jeg kan ikke på stående fot si hvordan det spiller inn i vårt forsvars beredskap, i den plan som er satt op for at de skal skaffe det nødvendige. Det vil bli undersøkt - ikke på grunnlag av formannens uttalelser nu, men på grunnlag av det som det nue arbeide med. Det føler jeg mig forvissset om. Kan de ved siden derav skaffe noget til andre, og kan det gjøres uten at vår nøytralitet kan komme i fare, vel, vel, så vil Regjeringen også stille sig mest mulig inøstekomende også på det område.

Når formannen snakket om å koordinere innsamlingene til Finnland, har vi på det område hvor statsmaktene må optræde, nemlig når det gjelder flygningene som er kommet hjem inn, koordinert den hjelpen ved den komite som Justisdepartementet har opnevnt. Det er godt mulig at også den øvrige hjelp kunde samles mer, det vil jeg ikke her uttale mig om.

Jeg er enig i Herr Rowinskels uttalelse om at man ikke bør ta sig nær av eller få vondt av det som foreligger i pressen i disse dager. Men får heller ikke være så nøie på den masse brev fra vistnok også bedrestillede, dannede folk, de rå og uforskammede anonyme brev som strømmer inn både til en selv og til ene familie.

392

Stateråd Koht: Hr. Hundseid nemnde her spørsmålet sammenhengen med at hr. Hambro vart president for forsamlinga i Genève. Da alle dei spørsmål som kom upp i den sammenhengen har eg gjeve utlørleg opplysning i det førre møtet her i nemnda. so eg vil ikkje taka oppat det no.

Ein annan ting som har vore nemnt, ikkje av hr. Hundseid, men av andre. spørsmålet om årsakane til at vi ikkje ferda ut noko slag nøytralitetsfrasegn no då Russland tok på Finnland, har eg like eins tala om fyrr, so det skal eg heller ikkje taka oppatu. Det er ein sjølvsegt ting at vi i den norske regjeringa, likesovel som når sagt alle andre folk her i landet,

ser med godvilje på all den hjelpen som kann bli gjeven til Finland på lovleg vis. Det var det og meinte skulde få form i det svartelegrammet til Folkehusbandet i Genève som eg gav eit grunnlag for her, um at Joreg skulde vera viljug til å gjeva Finland all den sivile og humanitære hjelpa som vi har rett og høve til å gjeva. Eg trur det vil vera ei naturleg form for vår tenkema. Den lista frå Genève som Mr. Hambro tala um, som då skulde syne kva det var Finland hadde bruk for, er ikkje framsend til det norske utanriksdepartementet. Det vi har fått, er ei liste som kom til oss alt fyrrre forsamlinga i Genève fra den finske utanriksministeren. Det var ei liste på ammunisjon og våpen, til som vi for det aller neste slett ikkje hadde og ikkje kunde skaff og dei få ting som vi kanskje kunde ha skaffa, var av dei ting som vi ikkje hadde meir av enn et vi måtte bruka dei sjelve. Me lite grand våpen eller ammunisjon kann koma her frå landet, for vi har lite grand privat fabrikkasjon. Eg har liggjande på bord mitt i departementet i desse stunda, fyrespurnad frå Forsvarsdepartementet um Utanriksdepartementet har noko innkast å gjera med utførelsløysve - for utførselsløyve på til - for sume slag ammunisjon eller sprengstoff. Det er noko av det som blir laga ned i Hurum, og noko er patronar som blir laga i fabrikk Norma. Eg har tenkt å morgon tidleg å skrive under på at Utanriksdepartementet for sin part ikkje har noko i mot at det blir gjeve utførselsløyve for desse ting som kjem frå private fabrikkar. På den maten meiner eg at vi godt kann hjelpe Finland, at det ikkje bør vil eller skal stå på Regjeringa.

Eg trur som forsamlingen, at Vestmaktene - lat meg taka det konkret - ikkje har noko ynske um just å driva oss inn i krigen, det er so, men det som Vestmaktene vil ha oss til å gjera, det er ting som vil føra oss inn i krigen. Vestmaktene gir ut frå og segjer det beint fram: Ja, vel, de skal få vera nøytrale, men vel å merka på den måten at de hjelper oss i krig. Det må da vera heilt klart at det blir i strid med nøytraliteten vår, det kann ikkje bli anna enn i strid med nøytraliteten vår. Og kjem vi utanfor nøytraliteten, ja vel, då veit vi ikkje lenge kva vi er oppe i - eller kanskje vi veit det alt for godt. Der at vi er nøytrale, at vi held på dei rettar og pliktar som vi etter nøytraliteten, det var det som fekk form i interneringa dei finske soldatane nordpå. For so vidt var ikkje Utanriksdepartementet spurt, dei militære gjorde dette av seg sjelve, var ei heilt naturleg form for dei. Og vi treng berre snu spørmalet til ein annan kant: Um no ein flokk, skal vi segja tuse

av dei russiske herfolka som ligg der nord, kom over grensa, skulde vi so lata vera å avvepna og internera dei, for di Russland sjø segjer dei ikkje er i krig. Eg trur vi må taka konsekvensane til begge sider, og at vi må vere klar over kva vi skal gjera i dei einskilde vilfella. Eg trur nok det er rett, det som der er gjort korleis det so vidan kann koma til å gå med desse internerte herfolka, får bli ei sak for seg sjølv.

Eg trur at vi i all denne politikken står heilt på linje med Sverige. Det er noko som det er greit ut um fyrr her i utanriksnemnda, korleis det var med den utskipinga av regjeringa som gjekk fyre seg der borte, at den hadde til program at Sverige skulde vera nøytralt. So får eg høve til å tala noko meir med dei svenske utanriksministeren um dette um eit par dagar, - han har i det minste skrivt til meg at han vil koma til Oslo i julehelga og vera her eit par dagar, for han har endå heimen sin her i Oslo. Da kann eg få høve til å tala med den nye utanriksministeren personleg um mange einskilde spørsmål. Men det er ein ting som eg straks kann nemna her, og det er den skilnaden/det er på Sverige og Norge rundt reitt i tilknytning til Vestmaktane. Vi veit inderleg vel at den britiske regjeringa har ikkje sett slike krav til Sverige som til oss, dei har sagt til oss og vakkjennse seg det ope, at det g. del av den endefrasne grunnen at dei har høve ikkje høve til å bruke slik tvang mot Sverige som dei har høve til å bruke mot oss. Sverige ligg sid til at dei kann ikkje setja stengsel for den svenske utførsela til Tyskland, men - segjer dei - det kan vi gjera med Norge og vi kann tvunga Norge til det. Det er det dei segjer, so at de set so sterke krav til oss, det er just fordi dei meiner sjølve i det minste at dei har rett. So vi likevel kann lura oss gjennom ein blokade, det er i kje det som gjer skilnaden på dei britiske krava, men det kan gjera skilnad på vår evne til å stå i mot dei britiske krava, og der meiner eg at vi må stå imot i det lengste. So då det spørsmålet melder seg at vi likevel kjem i den tvangssituasjonen at vi so segje blir drivne inn i krigen, då er det klart at vi må vite kva side vi vil stå på. Da får vi ikkje taka eitfor sentimentale usagn, da får vi tenkja på dei vilkara vi lever i og kven det tenar oss best å vere i lag med, det er heilt klart.

Denne krava som er komne frå britisk side, vel hr. de inckel meiner at vi kje ikkje taka det so altfor alvorleg, og liksom fornår hr. deebro, for dette er sagt av folk som ikkje har det heile ansvaret. So, det er no so, men likevel - den mannen som bar fram denne politikken, vart med reine ord spur

um han tala på vegnene at den britiske regjeringa, um han kom med dette kravet frå den, og han svarte ja, og han tokk upp att i ein samtale seinare at det var på vegnene at den britiske regjeringa at han talte og har fram desse krava. Mr. Rowinkel nemnde at so burde sendemannen vår i London gå til den britiske utenriksministeren. Ja vel, og nemnde det d og grodde ut um dette den fyrste gongen, at det var nettop meininga det, men det ikkje kvar dag ein får den britiske utenriksministeren i tale. Det varde endå mange dagar fyr det lukkast for chefen for krigsøkonomidepartementet i tale. Men i meldinga fra lekasjonen vår er det heint fram sagt at det var meininga desuten å spørje utanriksminister Halifax - det segjer seg mest sjelv at i politiske spørsmål får ein gå did - og vi får vona at han har so pass politisk forståing at han skjynat at det å setj slike krav til noreg som det her er tala um, må drive oss ut or nøytraliteten; det får vi tru på i det lengste og i alle tilfelle gjere motstand mot dette so godt vi kann, til tvangen ligg fyre. Det tolmød som skal til her, er det klart at vi er nøyddde til å ha men millom oss her må vi alle gjera klart for oss kor venskeleg situasjonen er og kjem til å bli fr motter.

396.

Samns Helsen: I de siste møter her i den forsterkede utenrikskomitee her vi, efter at utenriksministeren og statsministeren har gitt de nødvendige meddelelser under disse krigerske forviklinger, i hele vår holdning støttet den politikk som Regjeringen har ført på nøytralitetens grunn, selv om vi naturligvis har det den aller sterkeste sympati med Finland og har ment at vi i den utsærelsing som det er mulig, civilt og humanitært skulde hjelpe Finland. Imidlertid er jo dette med nøytraliteten blit et så overvæste vanskelig og innviklet problem at selv de lærde diskuterer temmelig inngående hvad som er nøytralt og hvad som ikk er nøytralt, og det sier sig da selv at vi legfolk har overordentlig vanskelig for å hevde noget sterkt og bestemt standpunkt i så måte. Jeg har sagt det tidligere her i Utenrikskomiteen, og jeg vil gjenta det idag, at den politik som Regjeringen har ført, som vi har føtt beskjed om at den vil føre framdeles, den må for vart folk og for vårt land være den sikreste og tryggeste. Og tross all fxlslæsmæssig agitasjon og påvirkning som dirves stertere og sterkere i de siste dager, går jeg ut fra at den overveien opfatning i landet er en sund fornuftige opfatning at vi må gjere alt mulig for ikke å bli drædd inn i krigen og de massemyrderier som den fører til. Det synes å ha vært en liten nyance i en annen

retning her idag, men det ~~for~~ kommer mig når man kommer sterkere inn på opfatningene i så måte, at det vel neppe er nogen her idag som mener at vi skal foreta oss noget hvorved vi risikerer å komme direkte inn i krigen. Når det gjelder krigen mellem Rusland og Finnland - jeg kaller det krig, for krig er det selv om Rusland sier at det ikke er i krig med Finnland - så har vi nu fra utenriksministerens side hørt om det overordentlig sterke press som legges på oss fra vestmaktens side, hvorved vi - efter utenriksministerens opfatning - risikerer å komme inn i krigerske forviklinger, og når forholdet er så komplisert må det efter min opfatning være enn sterkere grunn for oss til ikke å foreta oss noget hvorved den ene eller den anden makt kan påstå at vi er kommet ut av vårt nøytrale forhold.

397

Det er her talt om avisenes agitasjon og kjente menns agitasjon i den siste tid. Ja, jeg har også forundret mig over at slikt fremdeles skal kunne foregå i fritt løp, og jeg har spurt mig selv om det ikke er mulig i en eller annen form - uten å gå ytringsfriheten for nær å gjøre noget for at dette iallfall delvis skal ophøre. Spesielt har det forbauset mig at tidligere politikere og kjente menn kan optre så aggressivt på den ene side som de har gjort i det siste. Når det tidligere her i utenrikskomiteen har vært tale om frivillige, ~~hæxxx~~ så har det vært oplyst at det i hvert fall ikke kan være spørsmål om at noget norsk befalingsmann kan få adgang til å delta frivillig, for vi mangler befal selv her i landet, har det vært sagt. Det har derfor også forbauset mig at en norsk befalingsmann kan rykke ut i en avis - i "Afterposten" - og fortelle at han har meldt sig som frivillig og har søkt kommanderende general om tillatelse, men er blitt nektet permisjon og tillatelse til å delta i krigen på Finnlands side, og der er kritikk og bebreidelser mot de overordnede over at en norsk befalingsmann ikke får adgang til å optre på den måte. Man kan jo med rette spørre sig selv hvor disiplinen er henne. At den slags virker, vet vi jo alle sammen. Vi som har oplevet 1905, så jo noget lignende da med hensyn til pressekampagne og agitasjon midt under de meget ømtålelige og vanskelige forhold. Det blev da ikke bare forsøkt stagget, men det blev også stagget ganske eftertrykkelig. Jeg minner om det klassiske ord av statsminister Michelsen, at nu gjelder det om å holde kjeft.

398

Det er videre talt om å få istand en koordinasjon med hensyn til hjelpen og den innsamling som foretas til Finnland. Jeg har jo hatt ikke så lite med dette å gjøre, fordi det er foreningen Norden som tok initiativet her. Vi har jo vært fullt opmerksom på at man skulde gjøre alt mulig for at ikke mange institusjoner skulde optre som insamlere og økonomiske hjelpere, og der er stagget adskillige i så måte. Det er nu praktisk talt ikke andre som offentlig har med denne innsam-

ling å gjøre, enn Norden i forvindelse med Røde Kors og Den norske folkehjelp, som fortrinnsvis arbeider innenfor fagorganisasjonene, og begge disse to innsamlingskomiteer, om man vil, arbeider i full forståelse med hinannen og under konferanse med hinannen. Kan der gjøres noget ytterligere i så måte, vil det bli gjort. Det skal holde et møte mellom jul og nyttår, hvor vi også kommer til å behandle det. Jeg skal da meddele hvad der er sagt her i utenrikskomiteen.

399 Sven Nielsen: Jeg har alltid ved tidligere anledninger holdt på at vi måtte søke å holde oss nøytrale så lenge som mulig, ikke si re til nogen side, men situasjonen kan bli slik at vi blir nødt til å treffe et valg, eller at vi blir tvunget inn i krig enten vi vil eller ei. Hvis jeg ikke misforstod hr. Mowinckel, så mente han at den største fare i så henseende var om England med blokade forsøkte å trusle oss inn i krigen. Jeg er ikke enig i det. En blokade kan vi forhøpentlig holde ut nokså lenge, og vi bør stå imot. Jeg mener at vi skal ikke la oss skremme av en blokade. De savn som følger med en blokade, er for ingenting å regne mot de redsler som en krig fører med seg. Men der kan inntreffe andre omstendigheter som ikke er til å komme utenom, hvorved vi må treffe vårt valg. Det dom for mig står som den mest nærliggende er hvis vestmaktene vil komme Finland til hjelp og at de krever gjennommarsj gjennom vårt land. Selvsagt er vi da avhengig av hvorledes Sverige stiller sig. Men hvis Sverige gir sitt tilkjenning kan vi da si nei? Jeg lar spørsmålet stå ubesvart. Det får selvsagt bli Stortingets sak å avgjøre det. Det anser jeg for det spørsmål som kommer til å sette vår nøytralitet på prøve. Jeg kan for så vidt være enig med hr. Hundseid i at det nok vilde være heldig at Stortinget blev innkalt tidligere enn det vanligvis pleier å bli.

Ved de tidligere møter her i den utvidede utenrikskomite har de foranstaltninger som er truffet til å sikre vår nøytralitet militært spillet en nokså fremtredende rolle. Der er idag med hensyn til vår forsvar inntruffet en betydelig forandring i Regjeringens sammensetning, idet vi har fått en ny, som jeg går ut fra, upolitisk militær forsvarsminister, en på alle hold anerkjent og ansatt fagmann, noget som jeg hilser med glede. Det har falt i min lodd nesten alltid bånd i denne forsamling og i Stortinget å være i opposisjon til forsvarsministeren og å komme med kritikk over det som er foretatt og helst det som ikke er foretatt, og å fremsette ubehagelige spørsmål. Jeg håper at dette forhold fremtidig må bli anderledes. Med det kjennskap jeg har til den nye forsvarsminister som kollega, som gammel skolekamerat

400

og personlig venn, har jeg all grunn til å tro at det vil bli tilfelli. Jeg er sikker på at alle politiske partier vil motta den nye forsvarsminister med all mulig redebonhet og gi ham enhver chance, men selvsagt må han alltid være forberedt på saklig kritikk. Når jeg uttrykker min glede over å se statsråd Ljunberg i stillingen som forsvarsminister, så ligger ikke deri nogen brodd til den avgåtte statsråd Monse personlig. Personlig føler vi alle idag med ham i hans sykdom. Jeg vil gjerne føle til et jeg har hatt det inntrykk at statsråd Monsen i den senere tid, også før denne akutte situasjon inntrådte i vår forsvarsmessige stilling, har hatt en ærlig vilje til å styrke vårt forsvar, og at han har møtt på motstand som han ikke har maktet å overvinne.

Jeg vil selvsagt ikke idag stille spørsmål til den ærede forsvarsminister og vente et han vil eller kan besvare slike spørsmål noen t mer etter et han har over tatt sitt embete. Derimot finner jeg det riktig allerede idag å nevne endel spørsmål som jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse og i tilfelle treffe de fornødvendige anstaltninger overfor som han måtte anse for nødvendige. Jeg har tidligere gjentatte ganger både i denne forsamling og i Stortinget, i åpne og i hemmelige møter, slått til lyd for at vi allerede i fred bør få en felles øverste chef for vår samlede forsvarsmakt til lands, til sjøs og i luften.

401

Vi har sett at praktisk talt alle land har gått til den foranstaltning Vi har vel kanskje hverken noen Mannerheim eller noen Thörnell, men vi må finne den som vi anser for dyktigst. I krigstider og når krig truer, som nu, er det absolutt nødvendig, det er etter min mening et viktig spørsmål om spørsmålet om å få en militær eller civil forsvarsminister som vår presse har beskjeftiget sig så meget med. Det er selvsagt en stor fordel å ha en forsvarsminister som har inngående kjennskap til den militære administrasjon, men hovedsaken er i denne stilling å ha en viljestærk og handledyktig administrator og ved siden av ham som øverste militære kommandochef den dyktigste vi kan finne. Det er nemlig blant folk den almindelige misforståelse at forsvarsministere samtidig er øverstkommanderende. Det er som bekjent ikke tilfelle, ingen vil kunne make samtidig å ha administrasjonen av et forsvarsdepartement og den øverste kommando over stridskreftene.

De opplysninger som den ærede statsminister gav i forrige møte om forsvarsforanstaltningene i Finnmark og den stilling våre øverste militære myndigheter har tatt til dem, har bestyrket mig i min opfatning at nå må man få den som man mener er absolutt best skikket til å stå i spissen for vårt forsvar. Jeg kan ikke si annet enn at jeg blev fornøyd da statsministeren gav de opplysningene han hadde fra kommander

402

de general, og jeg er blitt mere og mere forfærdet jo mere jeg har tenkt over det. Jeg trodde først statsministeren hadde misforstått kommanderende general, men han gjentok det og viste mig sort på hvit at kommanderende general hadde uttalt at de troppeavdelinger som vi nu sender til Finnmark, må vi være forberedt på, ja, ikke bare være forberedt på at de kan bli tapt, for det kan alle troppeavdelinger b men de anså han, kommanderende general, såvidt jeg forstod også han generalstabschef som allerede fra begynnelsen av tapt. Hvorfor sende man de folk til Finnmark, hvis man anser dem for tapt fra begynnelsen av? Man vilde bli klippet av. Takk, jeg kjenner de generalstabs-termini, man vilde bli "klippet av". Ja, hvis man mener de vilde bli klippet av, de avdelinger som er i Finnmark, må man da sannelig tref de foranstaltninger som hindrer en slik avklipping, og det lar sig gjøre. For kan vi ikke det gjøre, så må vi jo ikke sende den ene a deling etter den annen der opp og sende dem inn i fortapelsen.

Det gledet mig idag å høre den ærede statsminister fortelle våre våpen- og ammunisjonsfabrikker nu går med skift døgnet rundt. Det er vel den slags ting som man nødvendig kan sette i avisene, skjont det burde jo folk vite som en selvfølge, og det kunde kanskje være holdig å dementere de rykter som går om at vi sier op folk både på Kongsberg og Raufoss. Men det gledet mig, som sagt, at så ikke er fellet. Og jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister, som så vidt jeg kan forstå efter statsministerens uttalelser idag vil få s te av statsministeren og Regjeringen, å kreve alt det som trenges a våben, ammunisjon og utstyr og foreta alle foranstaltninger som er nødvendig for å gjøre vårt forsvar så sterkt som mulig, når vi endelig blir dratt inn i krigen, hvilket vel nu er mer sannsynlig enn bare mulig. Jeg er av naturen en sparemann, men i den situasjon som vi står opp i, mener jeg det vilde være ganske feilaktig å spare. Selv sagt må man søke å bruke pengene så fornuftig som mulig, men når la dets sikkerhet og selvstendighet står på spill, da nytter det ikke spare. Og jeg tror ingen i vårt folk vil beklage sig over de utgif som Regjeringen idag kommer til å bruke for å styrke vårt forsvar.

Jeg er enig med hr. Lowinchel i at tiden nu ikke er inne til alt for hård kritikk, men han må også være forberedt på at folk i d ne situasjon kommer med kritikk og beklagelser over alt det som tid ligere er forsent.

403

Anderssen-Rysst: Det var bare et par bemerkninger jeg hadde å gjøre. Jeg forstod den ærede utenriksminister slik idag, som jeg også har forstått ham før forresten, at vår holdning i de spørsmål som særlig har vært omtalt her idag, faller sammen med Sveriges hol

ning. Den nye Svenske regjering på bred basis som blev dannet i midte av måneden, uttrykte sin opfatning av Sveriges holdning til det finske spørsmål, såvidt jeg husker, slik at regjeringen var besjælet likesom befolkningen av ønsket om å yde humanitær og materiell hjelp til Finland. En slik erklæring rummer jo ganske meget; det kan gjøres adskillig bak de ordene: materiell hjelp. Og såvidt jeg forstår, gjør også Sverige meget for å hjelpe Finland under de nevnte forhold. Vi kan på grunnlag av Haag-konvensjonens bestemmelser yde Finland verdifull hjelp også herfra, og jeg er for mitt vedkommende helt enig med den øvrige utenriksminister i det han uttalte, at vi holder oss på Haag-konvensjonens grunn, og vi handler i overensstemmelse med det. Vi har ikke noe annet alternativ i virkeligheten enn å gjøre det.

Den øvrige utenriksminister omtalte situasjonen i England, og jeg må si at det var meget alvorlige opplysninger utenriksministeren fremkom med der, og jeg undervurderer ikke det alvor som ligger i det. Jeg tror at de ting, som vi har hørt om idag og som vi kanskje har sett om i avisene, også det som er skjedd i Paris, som også utenriksministeren uttalte her, vår legasjons sak innberetning fra Helsingfors, og det som han fortalte fra London, kanskje kanskje ^{more} ~~høyt~~ ~~mer~~ enn vi har festet oss ved i øieblikket.

404

Den øvrige spør ikke om noe så ut fra så sikkert som den øvrige forstander synes å gjøre, at ikke Veststrøms direkte sikter på å trekke oss inn. De har jo forskjellige midler til å gjøre det. Og jeg må si jeg var meget overrasket over å konstaterer den vending som forhandlingene i London har tatt. Det spurte utenriksministeren i det tidligere møte om disse forhandlingene - de begynte jo her i Oslo -, om det var så og så tekniske forhandlinger det gjaldt, eller om man ikke måtte gå ut fra at det også blev politiske forhandlinger. Jeg gikk ut fra at det skulle bli det, at det kunde utvikle sig til det, og jeg pekte i den forbindelse på at jeg syntes at den norske delegasjon burde få en utrustning med sikte på en sådan utvikling. Jeg har all respekt for de folk som sitter der, for delegasjonens formann også, men jeg tror å kunne konstatere like overfor det som har vært opplyst her, at det hadde vært svært for oss at vi hadde gitt delegasjonen et stenk av politisk autoritet. Jeg stiller mig i dette tilfælde det spørsmål, om det ikke skulde være fornuftig å supplere delegasjonen, forsterke den og gi den den utrustning vi har sendt dem Colban, ja, men hvis ikke jeg husker feil, ble det en tilsvarende situasjon under verdenskrigen sist behandlet slik at man på den sterkeste måte representerte Norge politisk gjennom delegasjonen. Jeg finner at jeg må si dette her.

405

Jeg vil gjerne få spørre den ærede utenriksminister om det foreligger nogen mere konkrete opplysninger om de tre torpederinger som har vært omtalt i utenrikskomiteens møte tidligere, og som har vært sådanne opsett her i landet som andre steder, torpederingen utenfor Stadt, det var "Deptford", torpederingen av den greske dampor utenfor Kolla og Vestfjord-torpederingen. Kollt fra Sunnære, som har kjennskap til torpederingen av "Deptford" utenfor Stadt, gjør gjeldende at den utviklet seg foregikk innenfor 3-milsgrensen, og ubåten som torpederte "Deptford" lå i 2 timer og ventet på dem. Det er konstaterbart, såvidt jeg har brukt i erfaring - jeg kan i tilfelle nå gjøre beretning for det - at ubåten lå og ventet i to timer. Vi har jo vært ute på for anreisen, som ved stasjon i Alessand. Det viser seg at det skjedde ved Stadt som jeg særlig har omtalt her, er spesielt utsett, og det kunne da være et spørsmål om ikke det faktisk som vi har liggende i den avsnitt, gamle stasjonens nærmere Stadt, f.eks. ved Langsholmen. Jeg tillater meg å nevne dette for den ærede forsvar minister, siden jeg har kommet på dette med torpederingene i det hele.

Til hr. Mundseid vil jeg få si, at hvis hr. Mundseid hadde hatt salendings til å lese rapportene til formannen, som sirkulært blei utkommet medlemene tidligere, ville man ha fått klarhet over hvordan det foregikk at man blev valgt til president i delegasjonsforretningen, og den ærede utenriksminister redde også for det i et tidligere møte. Men det som foregår her, er det etter min oppfatning ingen betydningsfullhet å sette hverken mot den ene eller den annen i så henseende, og jeg vil på lov tak å gi uttrykk for min glede over den bemerkede måte hvorpå komiteens formann har representert oss i Genève. Jeg sier det med henblikk på visse uttalelser som er følt i komiteen tidligere.

Jeg må si at jeg synes situasjonen på mange måter er så betryggende at jeg godt kan forstå - jeg har vært inne på det samme - hr. Mundseids ønske eller antydning om at Stortinget burde komme inn for den ordinære seslingstid. Den svenske Riksdag skal, som hr. Mundseid også pekte på, skulle den 7. januar, den danske vistnok fortsatt på samme tid, og allerede da du viser seg at det er vart land som vel er mest betyngt for tid nå, så måtte det være en betryggelse å ha Stortinget her. Og det har også vært at opinionen gjør det sterkt gjeldende i så henseende, og da kan man jo ved dette innvirkningene den på en god måte og god måte.

406

Soh. Inge. Howlandt: Jeg vil framsette at Stortinget sammenkaldes den 7. januar, med mindre Rikseringen og Stortingets presidentskap kommer til det resultat at det er absolut nødvendig. Det vil

virke nok så sakt, tror jeg, at man kommer sammen en uke før den ordinære samlingsstid.

Jeg har noen spesielle spørsmål å gjøre utenriksministeren. Det ene var: Hvorfor kunne ikke England øve det samme press på Sverige som på Norge? Det press England øver på Norge, er jo gjennom importen, og Sverige er avhengig av tilførsler over sjøen på samme måte, som vi. Og på Holland og Belgien må jo England kunne øve akkurat det samme trykk, også de er avhengige av oversjøisk import. Det som er det triste, er virkelig det: hva har Sverige gitt England sammenlignet med hva vi har gitt England? Vi har gitt England hele vår flåte. Men jeg var angstelig allerede dengang, for at vi solgte skinn for bjørnen var skutt. Og nå vil jeg gjerne spørre: Hvorledes skal det forholdes med flåteavtalen? Har ikke de folk som sitter der, brukt flåteavtalen som et argument, eller har de glemt at flåteavtalen i virkeligheten er det viktigste betalingsmiddel vi har hatt likoverfor handelsavtalen? Jeg vil videre spørre, og det er aktuelt hva skal det gjøres med reassuranceavtalen? Nu er reassuranceavtalen ganske aktuell. Den var også Englands ønske, og vi har utsatt avgjørelsenetopp i påvente av handelsavtalen, og vi vilde ikke gå til denne reassuranceavtalen før Regjeringen sa, at nå kan vi gå til den. Det er en meget viktig avtale, for den omfatter praktisk talt hele vår flåte, som skal reassureres av England etter Englands ønske. Men jeg vil legge til, at reassuranceavtalen visselig har store fordeler for vår flåte også, hvis senkningene skal fortsette i stigende utstrekning, men i virkeligheten er avtalen noe som England har ønsket. Og jeg for min del sitter jo som en slags politisk representant i kriseforretningen, så jeg handler ikke med hensyn til reassuranceavtalen før jeg får uttrykkelig tilsagn fra Utenriksdepartementet eller fra Regjeringen om at vi kan gå til den.

408

Formannen: Jeg vil i anledning av hr. Lundseids bemerkninger og komiteen gjøre oppmerksom på at Stortingets reglement sier om denne komité:

"Dens oppgave er med Regjeringen å drøfte og i tilfelle avgjøre til Stortinget innstilling om særlige utenrikske spørsmål og hvad dermed står i forbindelse. Sæden drøftelse bør finne sted før viktige beslutninger fattes."

"Saker som er behandlet eller bragt frem i utenrikskomiteen skal forelægges for Stortinget i møte, når minst 4 medlemmer forlanger det

Det er med andre ord helt reglementsmessig riktig at denne komité tror sammen og drøfter de forskjellige spørsmål. Det er det forberedende organ som Stortingets reglement har instituert. For

Når der tidligere ikke har vært foretatt noe skritt for å innkalle Stortinget, så er det likefrem fordi der i de tidligere møter i denne komite ikke har vært fremsatt noe forslag og derfor heller ikke har vært fattet noen beslutning. Jeg var jo avskåret fra å være tilstede i de to siste møter, så jeg kjenner ikke debatten, men jeg går ut fra at nå intet forslag blev fremsatt og ingen beslutning blev fattet, så var det fordi der var en overveiende stemning både innen Regjeringen og blandt medlemmene i komiteen mot å innkalle Stortinget. Personlig har jeg den oppfatning at det er utmerket å innkalle Stortinget, hvis man har noe å forelegge for Stortinget. Hvis man ikke har noe å forelegge for Stortinget, kan jeg ikke skjønne hvorfor Stortinget skal være sammen.

Nu er forholdet det at av formelle grunner må jo dette storting tre sammen, i hvert fall den 10de, for å bli oppløst, og derfor vil det være langt mindre bemerkelsesverdig ved det enn det vilde være under andre forhold, hvis man innkalte Stortinget noe tidligere, det er jo bare en journalert. Og i og for sig vilde man naturligvis kunne begynne på noe vanlig arbeidsstoff. Men det naturlige vilde jo være at det kun var hvis Regjeringen hadde noe bestemt å forelegge, eller hvis denne komite vil fatte beslutninger som den vilde bringe inn for Stortinget, at Stortinget trådte sammen. Jeg har en mistanke om at hvis man plutselig innkalte Stortinget nu den 7. januar, vilde det kanskje ikke minst i de nordlige landsdeler vekke en viss panikk og tro på at nu var det noe forferdelig som stod for døren. Men jeg er sikker på at presidentskapet vil overveie spørsmålet om å innkalle Stortinget før den 10de, og holde sig orientert også om Regjeringens ønske i så henseende.

409

410

Sundby: Jeg har jo tidligere uttalt mig meget sterkt for at Stortinget burde vært sammenkallt i hvert fall straks krigen brøt løs mellem Russland og Finnland, og jeg synes ikke det argument at Regjeringen ikke mener å ha noe å forelegge for Stortinget, holder i en slikt situasjon. Nu, det er jo riktig som formannen oplyste, at både det store flertall i denne komite og i presidentskapet har vært av en annen mening - at det var ikke noen grunn til å innkalle Stortinget. Det er da heller ikke skjedd, så det er ikke noe å gjøre ved den sak. Men ~~lik~~ jeg vil allikevel på det sterkeste støtte hr. Hundseid når han krever at Stortinget iallfall nu sammenkalles snarest mulig. Og jeg er av den motsatte oppfatning av den formannen gav uttrykk for. Jeg tror tvertimot det vil gi en trygghetsfølelse ute i folket at Stortinget også i vårt land sitter sammen, som det gjør i alle andre land, istedenfor at man heglisjerer vanskelighetene og stillingen i det hele, som jeg mener man gjør, ved at man undlater dette i en slik situasjon.

Jeg har også i et par meter tidligere provosert etter ny forsvarsminister, og det må derfor være mig tillatt å slutte mig til hr. Nielsen, når jeg nu gjerne vil gi uttrykk for den tilfredshet jeg er sikker på vi alle føler over at vårt forsvars ledelse nu er lagt i så kyndige hender og også i hendene på en mann som har sin fulle kraft og ikke har vanskeligheter med sin halbred, slik som den tidligere forsvarsminister hadde. Men jeg vil ikke gjerne at den nye forsvarsminister, når hun nu er tilset for første gang, skal få det inntrykk som jeg synes kanskje hr. Lewinckels uttalelser kunde tyde på, at vi her i utenrikskomiteen allesammen er så helt og fullt tilfreds med hvad der er gjort av forsvarstiltak i vårt land, - vi er langt fra tilfreds med hvad der er gjort tidligere og heller ikke tilfreds med farten og kraften i det i det senere, det kan det naturligvis da være delte meninger om. Og jeg har inntrykk av at det er gjort fortgang fra Regjeringens side på dette område ganske underledes enn tidligere. Men jeg vil gjerne si til hr. Nielsen, at selv om mange av oss er sparsmenn i almindelighet, så utelukker ikke det at vi nuser det slik at ingen ting må spares, på et så stort område som dette, og vi har jo også tidligere når vi har vært sparsomme noksa ofte hevdet at i en slik tid som den vi lever i nu, får man ikke spare når det gjelder vårt forsvar.

Det gledet mig å høre statsministerens uttalelser om at landet egen industri, vår egen produksjon, vilde bli mobilisert i sterkest mulig grad og i størst mulig utstrækning med sikte på å skaffe oss den størst mulige produksjon av forsvarsmidler i det hele - og av alt hva vi trenger for å kunne forsvare oss og stå på egne ben under den nuværende situasjon også i tilfelle vi kommer i krig. Det har jo tidligere mest vært etter bestillinger fra utlandet vi har provosert, og det var naturligvis det det gjaldt mest om så lenge det var noe å få, da var det jo om å gjøre å få så meget som mulig. Men i det lange løp viser det sig i nutidens kriger at det er landets egen produksjon som må stå for og som betyr mest i lengden. Krigene viser sig jo å bli langvarige og vi må regne med det også når det gjelder denne krig. Vi må også regne med at det er egenproduksjonen vi skal og må stole på i det lange løp og jeg tror at dette også svarer best til de ønsker vi sikkert alle nå om å hjelpe Finland best mulig. Av egen produksjon kan vi hjelpe Finland, isallfall hvis det gjelder private fabrikker, og når vi da nu har en del av dem, vil jeg gjerne understreke at vi ikke må forsøme å utvide den private fabrikasjon, gjerne mobilisere, som statsministeren flest mulig av industriene til privat fabrikasjon - for vår egen sikkerhet i det lange løp, og i første omgang kanskje for å kunne skaffe Finland adskillig mer enn vi ellers kan av hensyn til neutralitetsreg

412 ne og av hensyn til hvad vi også må holde tilbake for vårt eget forsvar.
svar.

I denne forbindelse vil jeg også, hvad jeg ikke har gjort før her i utenrikskomiteen, men som det vel er nokså naturlig at spesielt jeg gjør, snakke om hvad også vårt lands produksjon av mat under en situasjon som den nuværende. Vi talte jo såskillig om det under det ekstraordinære Storting, her i utenrikskomiteen er det ikke tidligere nevnt. Men når det nu virkelig er tale om fra Englands side å blokere oss - når det kan nevnes noe slikt - så synes jeg nok det er grunn til påny å minne om hvad landets egen produksjon på dette område betyr, og hvad det kan komme til å kreves av denne produksjon hvis vi ikke trett og slott skal sulte ihjel. Det er nok så at vi kan utholde en blokade en tid, som hr. Nielsen sa, men det blir ikke svært lenge. Jeg skal bare minne om at den blokade vi var utsatt for de to første krigsmåneder - det var jo en slags blokade, det var virkelig nødvendighetsartikler som blev holdt tilbake, som vi ikke fikk - den vilde på et enkelt område gjort oss nokså ubehjelpelige temmelig snart. Vi fikk i de to første måneder ikke et tonn av råprodukter til margarin. Heldigvis hadde vi da et lager av hvalfett. Hvorvidt vi nu første året får vår hvalflåte hjem med dens produksjon, det vet vi ikke nu. Men det er jo ikke det første året og det annet år vi i alminnelighet er mest redde for i denne forbindelse sist var det jo det tredje og særlig det fjerde året det røynet på. Og hvad vil da skje? Allerede i disse to måneder som vi ikke fikk råprodukter til margarinproduksjonen vilde da, hvis vi ikke hadde hatt lageret av hvalfett å ty til, innbruffet det som kann inntreffe under avstengthet, at vi ikke fikk mere enn en fjerdedel til en tredjedel av landets normale forbruk av smør plus margarin. Og jeg tenker nok vi skulde få følge det som vi hører gjentatt så ~~oft~~^{de} ofte når det gjelder Tysklands vanskeligheter sist, at det var fettmangelen som var den verste og den største. Jeg tenker nok man da hadde koplept etter smøret istedetfor som nu å korse sig over at vi har så silt for stor produksjon og så silt for store lagre og kanskje gjøre vanskeligheter i den forbindelse. Jeg synes det er berettiget å minne og det nu i denne forbindelse. Og jeg håper man erindrer at produksjonen på dette område beveger sig i meget lange bølger. Det er ikke som når det gjelder forsyninger av andre ting, at i løpet av 2-3 måneder kan det hele være forandret. Her er det bølgevirninger på kanskje 1, 2 eller 3 år som gjør slik gjeldende. Om det i en tid som nu kan være ganske stor produksjon, ganske bra forsyninger, som det også var under forrige krig det første halvår, kan det snu om i en langbølge av den rene elendighet både når det gjelder forsyninger og når det

413

gjelder produksjon. Og jeg vil gjerne ha sagt i denne forbindelse, at jeg håper Regjeringen snarest mulig fjerner det uheldige inntrykk som Landbefolkningen og den utprodukerende befolkning har fått - etter min mening av den grunn at Regjeringen nettopp etter krisen i motsetning til før har lært svigjærelsen i ukynliges hender og hos ukynlige institusjoner, når det gjelder de spørsmål som er avgjørende for om produksjonen kan holdes oppe, enn så om den kan komme til å stans.

414/430

Jeg vil gjerne si, siden det har vært nevnt nå igjen, gjentatt hva jeg sa en gang tidligere angående frivillige til Finland, at jeg er, som jeg også er mitt uttrykk for tidligere, helt enig i at vi skal gjøre alle mulige for å holde oss neutrale. Frivillige må dog få reise, det er det vel heller ikke dekke meningene om; men derimot er det mitt sterkeste uttrykk for at man ikke skal la offiserer få lov til å meldesig som frivillige. Jeg har sagt det før, og jeg vil gjenta det nå, at jeg tvivler på om dette er riktig, for jeg tror vi har alt for meget å lære av den kris som førtes derborte, og vi vet ikke, om vi vet like mye av oss selv som det er for vi blir nedt til å føre en lignende krise selv. Er våre offiserer så avdige på det område at vi ikke har bruk for å ha noen derborte for å lære av det som nå skjer? Jeg tror det ikke. Jeg mener at vi på en eller annen måte må få offiserer der borte, enten det blir som frivillige eller det blir som studiekommisjoner. Men det er vel nesten være vanskelig for folk å komme der borte og bli vel mottatt hvis man vet at de blir nektet å melde sig som frivillige. Jeg vil iallfall på det sterkeste undrestrøke at jeg mener vi må se å lære mest mulig av de erfaringer som nå gjøres borte i Finland, også av det finske har gjort gjæren mange av for å forberede sig på en situasjon som nåsom helst også kan komme over oss. Vi markerer vel det nå at det kan komme som helst. Og vi bevarer disse notat, var omtrent det første vi hørte at svenske utenriksministre alle var enige om at denne saken hadde vi nåsillig behag ønske til å holde oss neutrale enn sist. Nu forstår vi jo at pupen på det område her fått en ganske anden lyd. Det viser hvor fort situasjonen forandrer sig, og den kan også forandre sig videre og fort at vi ikke har nogen tid å spille også i den retning av å lære det som er nødvendig om vi blir tvunget inn i en krigssituasjon.

431

Statutaråd Koht: Eg er divokre nøydd til å be um ordet ein song til og svara på ei rekke med spørsmål som er vende til meg; men eg må, fyrr eg tek upp dei spørsmåla, få lov berre å

retta ein einiskild ting av det hr. Sundby no sist citerte. Han citerte rangt når han sa at utanriksministrene var einige um at vi hadde betre chansar for å halde oss nøytrale no enn i den fyrre krigen. Det hadde ei sterk avgrensing. Det var på det militære område, av militære usagn, at vi hadde betre chansar for det; men jeg har alltid streke sterkt under at vansken denne gongen kom til å liggja på det økonomiske området, at der lå faren. No, ja, det har no dessutan hendt dette nye, som ingen hadde venta seg. Det var ikkje meir enn eit par månader sidan at ingen venta seg at Russland skulde gjere den ågongen som det har gjort der nordpå.

Eg skal dermed berre svare på spørsmåla. Fyrst er det spørsmålet frå hr. Anderssen-Rysst um Utanriksdepartementet no har fått utførlege opplysningar um dei torpederingane som ein meiner i det minste har gått for seg innanfor den norske sjøgrensa. Nei, vi har ikkje fått det. Og eg som kjem utanfrå, som ikkje har sete i eit departement gjennom lange tider, har mått undra meg på det kluss som har kunna bli mellom departementa i dette spørsmålet, med eit slag strid um kven det var som hadde med å skaffe desse opplysningane fram, det har undra meg sterkt. Men vi har jo no fått skore iggjennom det, og skal nok få tak i dei opplysningar vi treng.

Hr. Anderssen - Rysst spurde om vi ikkje bør styrkja delegasjonen vår i London. Det er ein tanke som eg ellit har høvt uppe hjå meg sjølv og dryft i departementet, um vi ikkje efter heile stoda med dei britiske krava har skift um soleis som ho no har, burde kalle heim den reinte tekniske delegasjonen fyrebils til rådgjeving her heime og so etterpå i det minste styrkje han meir politisk. Eg trur det kann vera gode grunner for eit slikt skifte.

Men eg synest nokk hr. Nowinckel hadde for små tankar um delegasjonen vi har derburte i London, når han kunde få sagn til å venda det spørsmålet til meg som eit spørsmål eg skal svare på, um dei der burte hadde gleynt tonnasjeavtalen og gleynt å argumentera med den. Det er då sjølvsagt det er gjort. Det som eg har referert her, er ikkje kvå våre folk har sagt eller tenkt eller meint, men eg har referert her kvå dei seier frå britisk side, det synest eg er det viktige å forteljs um. Det er på britisk side dei segjer at dei kann ikkje leggje det same trykket på Sverige som dei har gjort på Koreg. Det trur eg elles kann vera lett å skyns når en berre ser på dei geografiske vilkåra. Med Holland og Belgia er det sjølvsagt annleis, og det blir nok lagt eit sterkt press på dei.

Hr. Nowinckel spurde - og er ikkje heilt klar over um det var eit spørsmål - um reassuranceavtalen skulde bli avgjort. Hr. Nowinckel har personleg tala med meg um det, som det er heilt naturleg

at han gjorde i den stoda han har her, og eg har forstått det so at det var ein avtale mellom hr. Kowinckel og meg at det ikkje skulde bli gjort nokon slik reasuransiavtale fyrr vi hadde fått denne handelsavtalen med England istand, so det spørsmålet skulde vera heilt greitt.

433

Fornemning : Jeg tror det kan slåes fast, at alle her har et sterkt ønske om et samarbeid i de utøvelser hvor det er snilt og forenlig med de neutrale hensyn og hensynene tillandets egen forsyning, som det her vært nevnt, skal innsettes ønskene fra Finland om å skaffe det vi kan avse. Jeg vil da også henstille til den ærede statsminister å overveie det spørsmål: hvad er den billigste anvendelse av salaler til Norges forsvar, enten at salaleret blir brukt i våre ytterste frontstillinger mot øst, eller at det blir oparbeidet for våre egne folk for å komme til nytte på et laagt senere tidspunkt? Jeg tror det er vel verd om meget grundig overveielse. Jeg vil også gjerne støtte den tanke som blev nevnt - jeg tror det var av hr. Sundb - om å sende militære stipendiater til Finland. Jeg har uttalt det tidligere i komiteen, for vi hadde den nuverende forsvarsminister her, at vi lider under en beklagelig mangel på militærattachéer. Vår arme og dens befal er ikke åjour med de moderne tekniske krav, og ingen vet det bedre enn de høierestående militære selv. Jo mere vi kan avse og fa ut av virkelig kyndige stipendiater, desto bedre for vårt forsvar. Jeg er ikke så sikker på om jeg vil lykkeske den nye forsvarsminister med hans hverv, det er jo tider hvor det nettop for en militær kan være meget vanskelig, - av grunner som ligger likefror i døgen. Da Frankrig kom i krig i 1914, blev 56 generaler avskjediget i løpet av de første 4 uker, og hvis ikke det var gjort, hadde Frankrig formodentlig tapt slaget ved Marne. I enhver arme som er innstillet på fredsbruk og drives rutinemessig, er det en rekke høierestående personer som, selv om de sverer til mobiliseringsplanens forutsetninger, ikke er skikket til å ha meget ansvarsfulle og byrdefulle stillinger, og skulde det være på, håper jeg, at Regjeringen og Forsvarsministeren vil være fulklærte over den adgang Grundloven hjemler til å gjøre forandringer i visse kommandoforhold. Jeg vil be om at man overveier f.eks. spørsmålet om forsvaret i Finnmark og den rent rutinemessige ordning av befalet der, tar de personlige og saklige hensyn og viser forståelse av nødvendigheten av å finne folk som også kan samarbeide med de civile autoriteter, og har kjennskap til de lokale forhold, som spiller en så uhyre stor rolle. Jeg vil ha sagt dette her, for jeg vil at både Regjeringen og Forsvarsministeren skal vite at de vil ha full støtte hvis de finne

434

å måtte gå til foranstaltninger som sikter på å effektivgjøre og smiddiggjøre det vi har.

Jeg gjentar at vi skal ta op i presidentskapet det spørsmål hvorvidt Stortinget bør innkalles til den 3dje. Men når det sies "sitte sammen som alle andre parlamenter", så er jo det en faktisk misforståelse. De fleste parlamenter i Europa har sin ordinære samling nu. England og en rekke andre land har et budgettår som begynner den 1.april og det er på denne tid av året de ordinært behandler sine budgetter. Frankrike som er i krig har ikke hatt sit parlament inne. Den svenske riksdag var besluttet innkalt i høst allerede tidlig i sommer, spørsmålet om en svensk deltagelse i Islandsøyenes befestning blev utsatt for å behandles av riksdagen i høstens løp, så det var disse forhold som gjorde at den var ajournert og ikke oppløst. Forøvrig vil jeg be de herrer som tror, at man i Sverige har hatt riksdagen liksom sittende i funksjon, undersøke hvor mange ganger riksdagen har hatt i denne tid, og overveie hvilke forhold det er som har gjort at man ikke har forelagt spørsmålene i riksdagen, men drøftet dem i grupper og partistyrer. Blandt annet av den likefremme grunn at riksdagen, som teller kommunister i begge sine kamre, ikke har vært funnet å være det rette forum for en rekke drøftelser i Sverige. Men det er ^{en} gitt ting at ethvert ønske fra Stortingets side om å få Stortinget samlet bør bli overveiet av presidentskapet, hvis der er noget almindelig ønske ~~støttings~~ blandt stortingsmennene - og det vil man jo få vite også i presidentskapet - om at Stortinget skal komme sammen før den vanlige tid, så vil man naturligvis etterkomme det, hvis man har et program å forelegge. A ha Stortinget sittende sammen enstake uten å forelegge det et eneste spørsmål synes jeg ikke er praktisk eller effektivt, og konstitusjonelt kan vi jo ikke forføre sakene til komiteer som ennå ikke konstitusjonelt er etablert, men der vil jo ikke være nogen uovervinnelige hindringer for at man bringer dem i arbeide i komiteene på en måte.

435/450

Jeg håper bare at forholdene ikke vil utvikle sig på en slik måte, at det skal være nødvendig for Regjeringen å ønske å få denne komitee samlet igjen før Stortinget kommer sammen, men naturligvis det er riktig som hr. Sundby var inne på, og som utenriksministeren understreket, at vi lever for øieblikket i en epoke, hvor man intet kan vite selv om den aller næreste fremtid, der kan dukke op b de den ene og den annen mulighet som vil kreve en hurtig standpunkttagen fra myndighetenes side. Jeg betrakter dette møte som forhåpentlig det siste i den utvidede komite i det gamle år. Jeg takker Regjeringens medlemmer for det gode og rodebodne samarbeide vi har hatt, og for de mange fyldige og nyttige opplysninger vi har fått, og jeg håper at utenriksministeren vil kunne se i den svenske ministers besøk her i julen et vidnesbyrd om, at man

ikke i Sverige betrakter situasjonen som så momentant akutt som den i
kunde være. Jeg håper at utvandringsrettslægen og helsevesnen virkelig
er på en god og fredelig jul, og at vi, hvis vi møtes før den tid da
Stortinget ordinert trev sesmen, er møtes ikke fordi situasjonen gjør
det tvingende nødvendige å taffe en stabiliserte avgjørelse, men fordi
vi etter overveielse finner det riktig av hensyn til den almindelige
oppløsning og tilfredssett for at Stortinget er i funksjon. Jeg takker
for besvarelsen.

Lykke til med arbeidet.
L. 20.45.